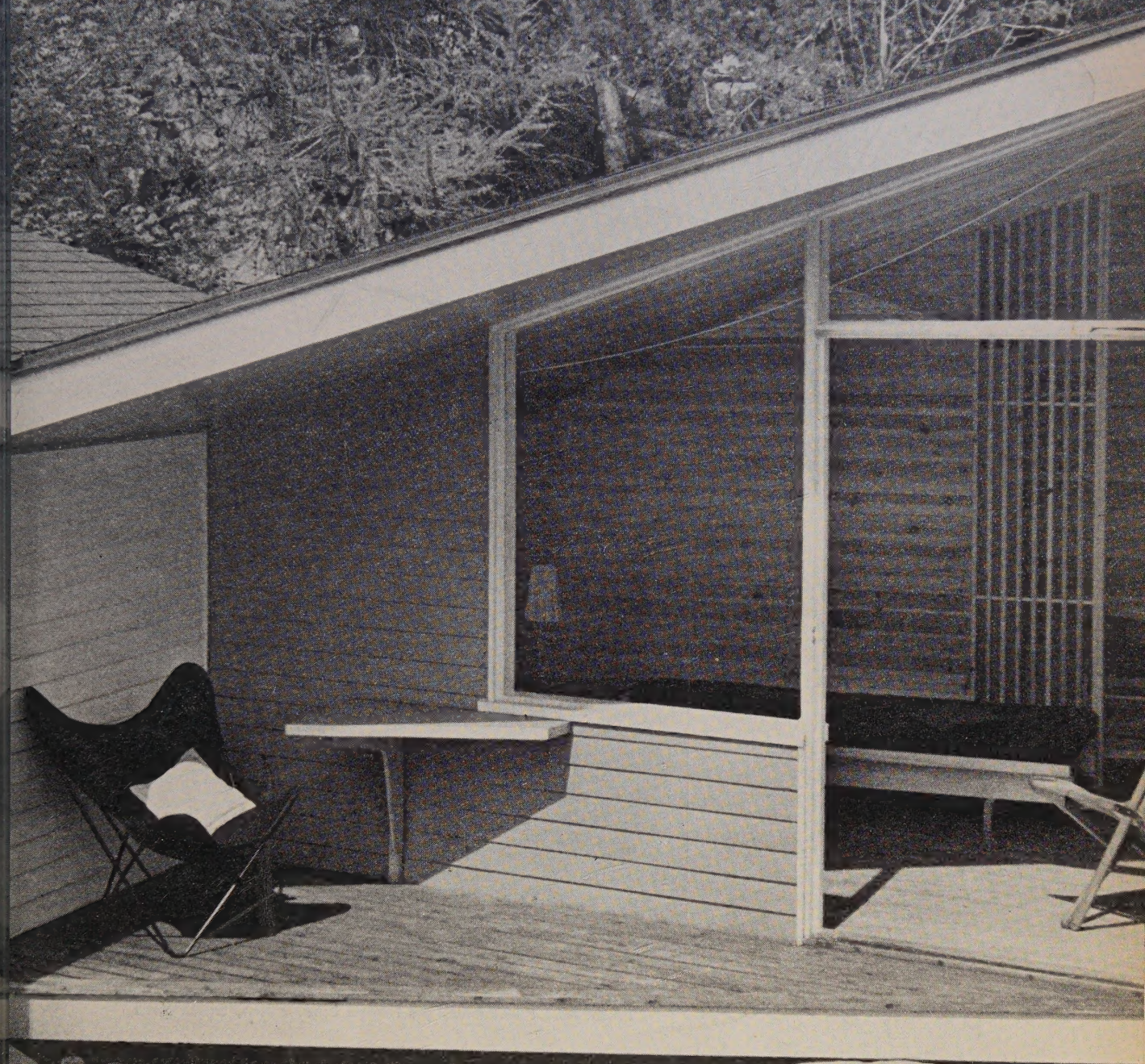

Illinois U Library

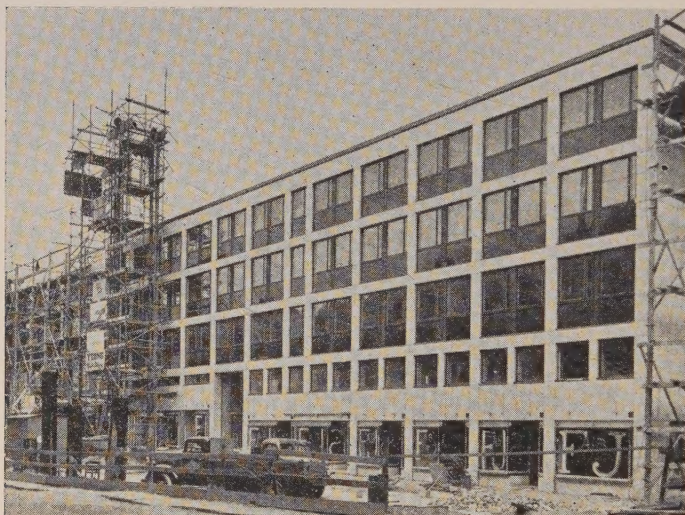

A6

1955 BYGGMÄSTAREN
arkitektur

SOUNDEX

— den obrännbara plattan
för akustik och ventilation

För perfekt akustik och ventilation har ca 2000 m² SOUNDEX-tak monterats i affärshus på Nedre Norrmalm, Stockholm

flera starka skäl att välja SOUNDEX

- Obrännbar konstruktion
- Separata hål för luft och ljud
- Exakthet i mått och vinklar
- Vacker, färdigbehandlad yta
- Tvättbart utförande
- Sveriges mest sålda akustikplatta

SOUNDEX monteras just nu hos:

Örebro Pappersbruk,
L M Ericsson,
Trafik AB Grängesberg-Oxelösund,
Rosenlunds Kraftstation
Folkets Hus
Malmbergets Praktiska Ungdomsskola
Posthus

Örebro
Stockholm
Stockholm
Göteborg
Frövi
Malmberget
Landskrona

ZERO AKTIEBOLAG

Huvudkontor: St. Nygatan 38 Tel. 23 27 05 • Postbox: Stockholm
Avdelningskontor i Malmö och Gävle • Licenstillverkning i Belgien,
länderna, Danmark, Finland, Norge, Italien, Spanien och Mexiko
Egen tillverkning i Tyskland och Schweiz

HSB:s byggnadstekniska utredningar

- 1 Standardkök (slutsåld)
- 2 Undergrund och grundläggning vid husbyggnader
Kr. 3: —
- 3 Analys av hyreskostnaden
Utredning utförd av SAR Kr. 3: —
- 4 Några av HSB:s byggnadstekniska nyheter och uppfinningar
Kr. 3: —
- 5 Källare och vindar
Kr. 3: —
- 6 Förskolor och daghem
Kr. 3: —
- 7 Ekonomisk storlek för panncentraler
av John Rydberg Kr. 3: —
- 8 Gemensamhetslokaler
Kr. 14: —
- 9 Kostnadsfaktorer vid stenyttervägar
Kr. 3: —

Sändes portofritt om likvid insättes på vårt postgiro nr 3124

BYGGMÄSTARENS FÖRLAG

Kungsgatan 32, Stockholm C.

A6 1955 BYGGMÄSTAREN arkitektur

Organ för Stockholms Byggnadsförening och Svenska Arkitektföreningen, avd. av Svenska Teknologföreningen.

Adress: Byggmästaren, Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. 23 31 05. Postgiro 3124.
Redaktörer: Civilingenjör svr Börge Algers och arkitekt SAR Erik Thelaus.
Redaktionssekreterare: Arkitekt SAR Hillevi Svedberg.
Redaktionskommitté: Arkitekt SAR Hans Asplund, civilingenjör svr Lennart Backmark, arkitekt SAR Haqvin Carlheim-Gyllensköld, civilingenjör svr Sture Haag, arkitekt SAR Torbjörn Olsson och ingenjör Ernst Wohlin.
Redaktionsombud: Dir. Victor Bährner och länsarkitekt Ebbe Borg, Malmö, samt arkitekterna SAR Gunnar Hoving och Per-Olof Klang, Göteborg.
Ansvarig utgivare: Arkitekt SAR Moje Bergström. I tidskriften gjorda uttalanden stå för författarnas räkning och äro endast om så anges att anse som uttryck för ståndpunktstagande av någon av de föreningar, som utge tidskriften.
Byggmästaren utkommer med 24 nummer om året. 12 nummer behandlar arkitektur och 12 nummer byggnadsteknik.

Prenumerationspriser för helår:	Sverige Danmark Finland Norge	Övriga utlandet
Endast lösnummer upplaga A + B (24 nummer)	30: —	40: —
Endast lösnummer upplaga A (12 nummer) Arkitektur....	20: —	30: —
Endast lösnummer upplaga B (12 nummer) Byggnadsteknik	20: —	30: —
Lösnummer + klotband upplaga A + B	45: —	55: —
Lösnummer + hfr. band upplaga A + B	55: —	65: —

34 ÄRGÅNGEN

INNEHÅLL

5 JUNI 1955

DK 061.4(485 Stockholm):728.7

HERTZELL, TAGE: *Bo på frítid*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 149—152

Några reflektioner med anledning av en utställning i Ostermans marmorhallar, Stockholm — anordnad av tidskriften Hem i Sverige. Artikeln illustreras med ritningar och fotografier.

LINDROOS, BENGT, HEDERUS, FOLKE, HUMLE BRANDT, ULLA-BRITTA, ÅBERGH, GÖSTA och TRYGG, HANS, LÖFSTRÖM, FOLKE och HELWEG, OLE, SUND AHL, SUNE, KANDELL, AXEL: *Exempel på några sommarbostäder*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 153—158

DK 727.113 (42 Hunstanton)

HAMBLY, MAYA: *En ny engelsk skola*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 159—162

Artikeln innehåller en redogörelse för en skola i Hunstanton ritad av arkitekterna Alison och Peter Smithson, samt en kommentar av arkitekterna själva. Illustrerad med ritningar och fotografier.

DK 72.01 Neutra

ZIMDAL, HELGE: *Survival through design*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 163—164

Recension av Richard Neutras bok och reflektioner kring boken.

DK 72:92 Geddes

SCHIMMERLING, ANDRÉ: *Patrick Geddes*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 165—167

En kort översikt över Patrick Geddes liv och verk med anledning av 100-årsminnet av hans födelse som firades i samband med den internationella stadsplanekongressen i Edinburgh i sept. 1954.

DK 308(485):72

de MARÉ, ERIK: *Den sjuka punkten*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 168

Ett inlägg i diskussionen om stadsplanering i Sverige och Norge vilken förts i den engelska tidskriften »The Listener». Författaren tar upp frågan om arbete, frítid och frihet.

DK 711.4(485 Täby)

PAULSSON, THOMAS: *Stadsplan för Täby*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 6, sid. 169—172

Reflektioner kring de principer enligt vilka Stockholms utbyggnad skett under och efter andra världskriget. Redogörelse för Vattenbyggnadsbyråns stadsplaneförslag för Täby. Artikeln illustreras med ritningar och modellfotografi.

Innehållet i

1955 BYGGMÄSTAREN byggnadsteknik

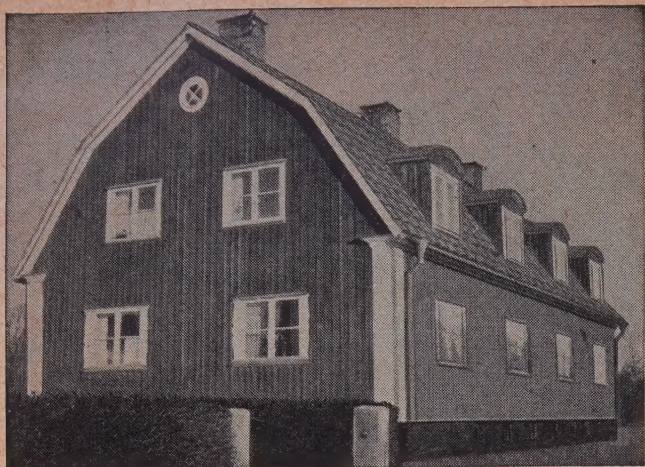
var följande:

BOUVIN, BO: *Lassaskog — elementbyggeri i Växjö*

ADAMSSON, BO och ALDRIN, LARS: *Lätta träväggskonstruktioner i Norge*

ARLE, P O: *Kostnader för lägenheter i flerfamiljshus*

RÖNNING, MATS: *Diagram över tillåten last på pelare och strävor av barrträ*

Gammalt hus har blivit som nytt med **MASONITE!**

Det gamla herrgårdsliknande hyreshuset vid Blommenhovsvägen 17 i Nyköping ser kanske inte så modernt ut av exteriören att döma. Vi stiger i alla fall på och ringer på dörren till en av lägenheterna. En glad hyresgäst öppnar och bjuder välkommen in i en ljust modern våning, som bildar en direkt kontrast mot den lantligt rödmålade ytterfasaden. Redan i tamburen sprider sig känslan av varm, ombonad hemtrevnad. De släta väggarna och det vackra jämna innertaket kommer en omedelbart att tänka på MASONITE. Och mycket riktigt — det visar sig efter en närmare inspektion, att hela fastigheten invändigt renoverats med MASONITE. Till mellanväggar, dörrar, kök och köksinredning, snart sagt på alla tänkbara ställen har det mångsidiga MASONITE kommit till användning.

Fackmännen med deras höga krav på byggnadsmaterial vet också, att MASONITE inte endast är ändamålsenligt, lättarbetat och praktiskt. Det är också så gott som outslitligt, sedan plattorna en gång satts upp och ytbehandlats.

Kontrollera noga, att Ni får just MASONITE, den svenska träfiberplattan, till Edra nybyggnader och reparationer.

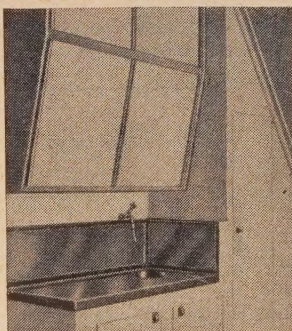

MASONITE är lagligen skyddat genom registrering som varumärke nr. 66550. Att obehörigen använda ordet MASONITE eller benämning, som kan förväxlas därmed, innebär intrång i varumärkesrätten och beivras.

P. WIKSTRÖM J:or, Stallgatan 3, Stockholm C.
Tel. 10 99 25.

MASONITE-klädda väggar, tak och dörrar har gjort rummet ombonat trivsamt.

En ljus, hygienisk köksinteriör med väggar, tak och skåpdörrar klädda med MASONITE.

FÄRGSTÄND

TARKETT

VINYL GOLV

Aktiebolaget Svensk
GOLVINDUSTRI

STOCKHOLM

Kungsgatan 32 Tel. 23 21 60

MALMÖ

Rundelsgatan 14 Tel. 71 77 0

SYDÖSTRA SVERIGES

BYGGNADSGILL

KALMAR • Telefon: 155 50

Utför alla slag av: **Byggnadsarbeten**

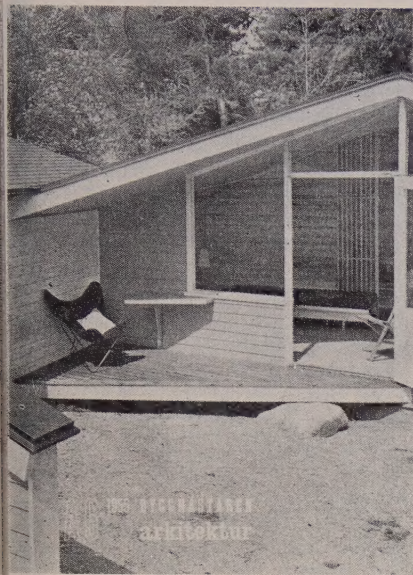
Målningsarbeten

Värme- och sanitär

samt elarbeten

Plåtarbeten

Smidesarbeten

På omslaget: Semesterhem på Syd-Långö. Arkitekt F Hederus. Foto: S Sundahl

ENGLISH SUMMARY

The cottage in the country

By T Hertzell

p. 149—152

As a consequence of the rise in the standard of living the cottage in the country, or the »second homes», has become a factor of importance. The development has been rapid and in many places there has been a growth of communities that have left a lot to be desired, not only as regards quality but also as regards composition and locality, and it is becoming more and more evident that there should be some form of regional planning.

If one is to make the best of one's spare time and come closer to nature the character of the country cottage should be different from that of the permanent home. The principles of construction are often different as one accepts such features as a smaller area, small bedrooms and the kitchen as part and parcel of the living room. As this can affect the exterior shape of the dwelling one must accept a new type of building in country places as a natural development of a new aspect of society. However, since developments take place more quickly these days greater care should be taken to ensure that beauty spots are not denuded of their charm and character.

This throws a great deal of responsibility on to the shoulders of the individual and he should be warned of the existent difficulties and advised to seek professional help so that, for example, large areas are planned as units which as in most cases given good results.

School at Hunstanton, England

By M Hambly

p. 159—162

The main point of interest in this building is that it was designed with strict regard to aesthetic principles by which every material is valued for the surface it has on delivery to the site, and literally every structural and functional element is visible; a valuation similar to that of the Dadaists, Moholy-Nagy and the Bauhaus.

The architects acknowledge their debt to Mies van der Rohe but claim that their interpretation of the vocabulary of the elements, (steel, glass, brick etc.) departs from the formal expression typical of Mies' work.

The Hunstanton School is quoted by the architects, Alison and Peter Smithson, as an expression of the New Brutalism: the name given by the Smithsons to their definition of an approach which stems from the original Functionalism. Aesthetic results are achieved by the use of materials and building techniques in an unadulterated form avoiding decorative finishes for fashions sake and being honest in the exposure of the bare bones of the structure, the services and mechanical inside of the building.

Survival through design

By H Zimdahl

p. 163—164

In his review Professor Helge Zimdahl develops a few view-points on the creation of the milieu based on this book. With the rapid changes to which society is subjected in our time, it is important that the problems of milieu are extensively treated also in writing by those who possess the possibility of influencing development. Among them the planner-architect should be found. Neutra's views, founded on his wide experience, are a valuable contribution from the architect's point of view and his work offers certain general surveys and can stimulate towards a continued, intensified penetration into the subject.

Patrick Geddes

By A Schimmerling

p. 165—167

We owe before all to Geddes the basic methods of *physical planning* as they are more and more applied in different countries to day. As a biologist he advocated the necessity of the "diagnostic before treatment" in the form of surveys embracing the socio-geographical aspects of a town or a region. His improvement schemes were based on what he called a *conservative surgery*; a way to bring about change without destroying the main organs of agglomerations. This respect for actual conditions — was based on his

belief that towns are expressions of a social structure and change implies to a certain extent a modification of such a structure.

23 years after his death the teaching and the figure of Sir Patrick Geddes emerge as one of the greatest humanist of our age.

Täby — a new more concentrated townplan

By T Paulsson

p. 169—172

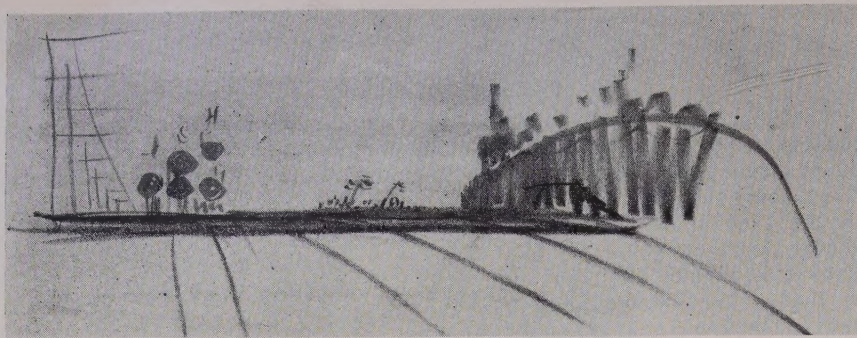
Contrary to the majority of the suburbs of Stockholm, which have been built up around a bus stop or an underground station with an area consisting mainly of three-storied blocks of flats located in green-belt areas, a more concentrated townplan has been introduced in Täby community, a few miles north of Stockholm.

The plan has been drawn up by the architects SAR Sune Lindström, Alf Bydén and Bengt Östnäs, and is the latest argument in the ever-present discussion of the subject: concentrated or dispersed cities. This discussion, which has gone on for more than a generation, has dealt very actively with the smallest element of town-planning, viz. the most suitable type of housing.

The narrow house, defended ardently by many architects, is produced most economically as a three-storied building. Consequently, areas covered with this type of building give the town an unconcentrated appearance. Higher buildings have mainly been built in order to emphasize the centre of the suburbs.

The built-up areas of Täby will be concentrated to three groups, two of which will consist of fifteen and eleven storied blocks of flats, the third of terrace houses only. The high buildings are grouped around circular open areas which will contain both commercial and leisure-time centres. The two new factors, the separating of the terrace houses on one side and the blocks of flats on the other, and the land-saving high blocks, will provide a certain concentrated character to the suburb. This will in its turn render a spiritual similarity to the character dominating the centre of Stockholm.

The new suburbs surrounding Sweden's larger cities will never become self-contained areas, but are liable to be mainly dormitory cities. There is little to do about that and therefore the architects who planned new areas at Täby have considered it important to keep down the travelling time to and from Stockholm. Apart from express buslines and the like the goal can be reached only through concentration of the new built-up areas. Only then will both Stockholm and the untouched nature outside the suburb be within easy reach. The alternative of a one-family house still exists for those who prefer or need a garden.

FÖRENINGSMEDDELANDEN

Townscape

Den kände engelske arkitekten Sir Hugh Casson talade den 30 mars på Arkitektföreningen om »Townscape».

För läsare av *The Architectural Review* är ämnet välbekant. Man har där sedan flera år särskilt intresserat sig för staden som miljö. Ämnet är kanske inte helt obekant för oss andra heller, även om vårt nutida stadsplanerande mera kan tyckas ha sin tyngdpunkt i skisserna i 1 000-delskalan än i den konsekventa genomarbetningen av miljön.

Casson raljerade något lättvindigt med den funktionalistiska stadsplanerarens emfas vid trafik, avlopp och dagsljuskvoter, men hade charmerande synpunkter på stadsbilden som konstnärlig helhet. Han underströk hur viktigt det är att man arbetar igenom alla detaljer. Liksom varje föremål ombord på en båt enligt tradition skall vara »ship-shape», dvs. »in good order», bör det i staden vara »town-shape».

Casson visade dels några av de typiska

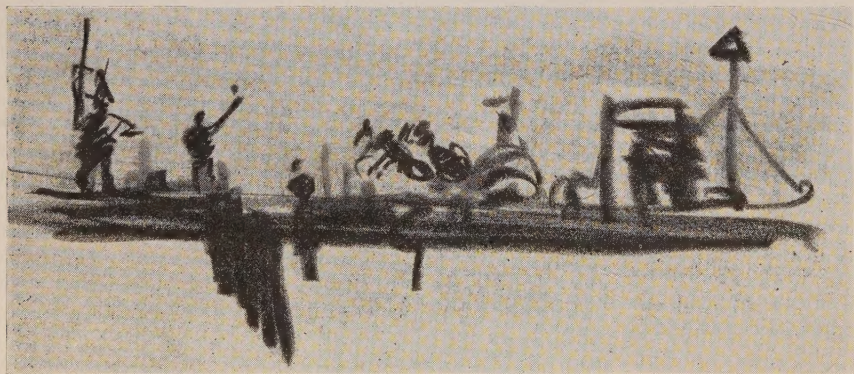
Röda torget i Moskva är visst icke plant. Vinjetten visar hur det kupar sig upp mot Kremls röda murar och mot den blå himlen. T. v. en katedral. Mitt på torget »en procession elektricitetsverksarbetare på väg till Kreml».

illustrationerna ur *The Architectural Review*, hur man med ett träd eller några pollare begränsar eller delar upp ett gårdsrum, hur man med omväxlande släta och rustika beläggningar på en gata markerar dess olika funktioner eller understryker en rörelse i gaturummet, etc. Dels illustrerade han hur stimulerande den stadsbild är, där man frestas att röra sig, där man känner en önskan att uppleva vad som sker runt hörnet eller på andra sidan krönet.

Förutom att vara en trevlig talare visade sig Casson vara en utmärkt snabbtecknare och illustrerade sina synpunkter med en mångfald charmfulla teckningar i pastellkrita. Auditoriet var förtjust.

L M

Slutvinjetten: När man kommer över den översta våningen är man uppe i statyernas värld. De har ursprungligen prytt arkitekternas fasadritningar och står nu bland skorstenar och tornspiror och ser ut att ropa: »Hej!» till varandra.

DIVERSE

Putslösa hus

Om hyresgästernas erfarenheter av de putslösa husen skriver signaturen 3Q följande i *Dagens Nyheter*:

»Det är underbart att flytta in i ett alldeles nytt hus och det är nybyggartjusning att lyssna till cementblandarens rassel och hoppa fram på brädstumpar i leran som skiljer oss från T-banestationen.

Vår första illvilja mot den stora jättemaskinen utanför fönstret lade sig när

vi fick veta att det inte var en stenkross utan en cementblandare. Vi såg den med blida blickar — tills vi slängt ut samtliga packkartonger åt ungarna på gården och skulle börja sätta upp tavlor.

Första spiken i s-kroken blev mycket riktigt ett S efter första hammarslaget och liknande krumelurer blev det av en halv ask, varefter vi bytte till en hårdare spik. Efter många energiska slag flyttade den sig ett par millimeter in i väggen och gav sedan upp och gick sönder. Hela vårt spikförråd fram till de absolut starkaste spikar som finns att få utnyttjades, dock utan att fastna i väggen. En målare, som kom in och strök över ett par trösklar, sa att väggarna

var av hård cement, så ville man ha tavlor fick man hamra hål först, lägga i pluggmassa och sen ta fram s-kroken.

En mejsel fanns redan i verktygsförrådet, minne från en tid bland vänliga murbruksväggar, där det visserligen rasar lite smulor, men dock inte säger stopp och studsar. Med mejsel och hammare borde man alltså kunna få riktigt fint i lägenheten. Grannarna hade redan börjat. De rytmiska hammarslagen utan uppehåll hade fått sin förklaring. Vi började gå löst på cementen med hammare och mejsel, och det gällde ju verkligen att veta var den och den tavlan skulle sitta — det var arbete på lång sikt.

Ja, visst gick det att få hål i väggen. Vi jublade när första s-kroken satt fast i väggen, men det tog en halvtimme att få dit den. Vid det tredje hålet orkade hammaren inte längre. Den gick tvärs av, inte i träskafet utan i det kalla stålet! När vi köpt en ny hammare orkade inte mejseln längre.

Spetsen stannade kvar djupt inne i väggen. Följaktligen måste vi göra ett ännu djupare hål för den tavlan.

Visst är det lovtvårt med experiment som avsevärt förbilligar byggnadsverksamheten, men kanske vore det inte alldeles orimligt om man utrustade dessa experimenthusväggar invändigt med någon sorts trälister uppe vid taket. Då skulle man ju i modern utställningsstil kunna gillra upp tavlorna på relativt osynliga snören.»

Enfamiljshus på tomträttsmark

PM angående principerna för Stockholms stads fastighetskontors granskning av ritningar till enfamiljshus på tomträttsmark

Ritningar avseende ny- eller ombyggnad av enfamiljshus på tomträttsmark, som upplätes av Stockholms stad, skall innan bebyggelsen påbörjas granskas av Stockholms stads fastighetskontor, vilket sker genom granskningsbyrån vid kontorets arkitektavdelning, Torsgatan 21, 18 tr.

Vid granskningen har fastighetskontoret att taga hänsyn till dels föreskrifterna i gällande byggnadslagstiftning, dels de föreskrifter och anvisningar rörande bebyggelsen, som utfärdas av kungl. byggnadsstyrelsen respektive av kungl. bostadsstyrelsen, dels ock de särskilda önskemål, som stadens fastighetsförvaltning har med avseende på bostadernas planering.

1. Allmänt

A. Byggnadens anslutning till tomtens och tomtmarkens ordnande

Byggnaden skall väl anpassas till såväl terräng som omgivande bebyggelse så att den på ett naturligt sätt smälter in i miljön. Vid plan terräng bör botten på våningen förläggas så nära marken som möjligt för att därigenom undvika att sockeln blir alltför hög. Vid kupen terräng, där man icke helt kan undgå hög sockel, bör denna i möjligaste mån avtrappas efter terrängen. För att en god anslutning till markens lutning to

det i många fall vara lämpligt att nivå-skillnaden utnyttjas t. ex. på så sätt att ett eller flera bostadsrum förläggas till en souterängvåning i anslutning till slutningens lägre del. Byggnaden kan då utformas med 2 våningars höjd vid slutningens lägre nivå och 1 våningshöjd vid den högre nivån. Entrén, som bör anslutas till den sida av byggnaden, som ligger mot gatan, kommer därvid att förläggas till det högre eller lägre planet beroende på tomtens lutning i förhållande till gatan. Garage bör helst ligga i gatuplanet med direkt inkörning från gatan.

Byggnadens höjdläge vid en kuperad tomt bör bestämmas så att minsta möjliga ingrepp behöver företagas i tomtens naturliga terrängförhållanden. Större schaktningar eller uppfyllningar av marken böra alltså undvikas. Befintlig vegetation skall skyddas mot skadegörelse. Under byggnadstiden sker detta bäst genom inplankningar. Växande träd utanför huskroppen få icke borttagas utan skriftligt medgivande av vederbörande trädgårdskonsulent.

Vid tomtmarkens ordnande böra höga terrassmurar undvikas. Där dylika murar måste förekomma är det önskvärt, att de utföras i natursten. En för insyn skyddad uteplats bör förläggas i direkt anslutning till byggnaden och om så erfordras avskärmas med — förutom växtmaterial — spaljeer, råglas eller dylikt. För att möjliggöra en god och enhetlig tomtplanering bör vederbörande tomtträttsinnehavare på ett tidigt stadium skapa kontakt med en trädgårdsarkitekt, som i samråd med arkitekten för byggnaden kan uppgöra en plan för tomtmarkens ordnande och bestämma var schakthassorna skola placeras, så att en god och ändamålsenlig anslutning erhålles till tomtbyggnad, färdig gata, granntomt och allmän plats.

Granskningen av ritningar för tomtmarkens ordnande handhaves av respektive trädgårdskonsulent vid fastighetskontorets mark- och exploateringsavdelning, Herkulesgatan 24, 3 tr. telefon 82 35 80 (växel).

58. Bestämmelser och anvisningar för byggnaden

Byggnad skall givas den utformning och placering, som anges i bestämmelserna för tomtens bebyggande. Storleken av rum och övriga utrymmen får icke underskrida de minimimått som fastställs i byggnadsstyrelsens anvisningar för byggnadsstadgan.

För att erhålla egnahemslån gälla de bestämmelser, som återfinnas i Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1948 (Sv. författningssamling nr 546). Vederbörande länesökande skall därjämte iakttaga de bestämmelser och anvisningar, som bostadsstyrelsen utfärdat angående dylika lån. För ledning vid uppgörande av en ekonomisk kalkyl för den planerade byggnaden hänvisas till bostadsstyrelsens »Meddelande till egnahemsbyggare».

Efter den 1 juli 1954 kan egnahemslånet utgå till ägare av bl. a. enfamiljshus med inrymmande lägenhet med högst 125 m²

yta (se härom SFS nr 454 år 1954). Lägenheten skall därvid innehålla minst 3 rum och kök. Nyssnämnda lägenhetsyta omfattar själva bostaden, medan t. ex. pannrum, tvättstuga, förråd, garage och dylika ekonomitrymmen icke medräknas. Minsta tillåtna lägenhetsyta får ej understiga 70 m².

Beträffande storleken på bostadslägenheten och andra lokaler, som ingå i byggnad, har bostadsstyrelsen utfärdat följande tillämpningsföreskrifter att gälla för beräkning av lägenhetens största tillåtna yta i nybyggda egnahem m. m. (Sfo nr 70, oktober 1954).

»Ytan mätes innanför de lägenheten omslutande väggarna utan avdrag för interna trappor, rökstockar etc.

Under snedtak mätes ytan — oavsett om den är inredd eller ej — på horisontalplan på 2,3 m höjd över golvet intill en linje, som tänkes dragen 1 m utanför skärningslinjen mellan detta horisontalplan och den lutande inre takytan. Utrymme under snedtak skall dock för att räknas som bostadsyta ha en rumshöjd av minst 1,4 m.

Anm. Är taklutningen 30° eller mindre bortses vid normala hustyper från vindsytan, därest takfoten ej har förhöjts.

I 1-planshus med undervåning (källare belägen helt eller delvis över mark) får den till överplanet förlagda bostadens yta icke överstiga 100 m². För den bostadsytan, som eventuellt tillgodogöres i undervåningen, gäller ingen annan begränsning än den, som betingas av att biutrymmen måste anordnas i erforderlig utsträckning, dock att belåningsvärdet räknas som om högst 125 m² lägenhetsyta hade inretts.

För övriga typer av 1-planshus inräknas ej i belåningsvärdet kostnaden för onödigt stora källare eller dyrbart utformade biutrymmen i markens plan.

Butiker och liknande lokaler få inte upptaga större yta än 125 m², ej heller mer än halva lägenhetsytan, källarvåningen oräknad. Om ytan för lokaler uppgår till 125 m², skall egnahemslånet icke innefatta någon räntefri stående del. I övriga fall minskas den räntefria, stående delen i viss relation till lokalernas yta; minskningen sker stegvis med relativt stora steg, normalt 2 000 kronor.

För det tekniska utförandet gälla de bestämmelser vederbörande myndigheter utfärdat. I samband härmed må erinras om bl. a. följande föreskrifter. Yttertak skall som regel utformas som sadeltak och skall, såvitt ej annat föreskrives täckas med rött enkupigt taktegel. Vindsbjälklag skall förses med betryggande värmeisolering och pannrum, matförråd samt tvättstuga i källaren skola isoleras vid yttervägg. Tvättstuga skall förses med stålslipade socklar till en höjd av minst 15 cm. Ytterväggar och golv till entré och entréutrymmen, som äro förlagda i källare, skola ävenledes isoleras på ett lämpligt sätt.

II. Planläggning

Vid enfamiljshusets planläggning skall bl. a. följande beaktas:

a) Vardagsrum bör ha en bredd av minst 3,60 m.

b) I sovrum med 10 m² yta eller större skola två alternativa sängplaceringar kunna genomföras, varvid den ena skall vara s. k. »sängkammarruppställning», Placeras sängar på ömse sidor om fönstret, skall fönsterväggen givas en längd av minst 3,10 m.

c) Lägenheten skall förses med garderober med en yta av minst 60 × 60 cm och till ett antal av minst en mer än antalet rumsenheter (köket sålunda inberäknat). En garderob skall förläggas till neutralt utrymme. Därjämte böra skåp för linne och smutsvätt anordnas. Vid inredning med klädkammare skall denna givas sådan storlek, som svarar mot det erforderliga antalet garderober.

d) Bostad omfattande 4 rum och kök eller därutöver skall förutom badrum även utrustas med separat w. c.-rum i anslutning till entrén.

e) Köket skall utrustas i överensstämmelse med Svensk Industri Standard (SIS).

f) Bostadslägenheten skall förses med matkällare, tvättstuga, förråd och övriga erforderliga biutrymmen.

g) Soprum skall anordnas i källaren. Soprummet skall ligga vid yttervägg och soprummet skall kunna öppnas mot tomt.

h) Pannrum och tvättstuga böra helst ha skilda ingångar. Där detta ej kan anordnas, må tillträde till pannrum ske över tvättstugan.

i) Om s. k. gillestuga inredes i källaren, skall denna betraktas som boningsrum och förläggas minst 30 cm över mark samt förses med tillfredsställande värmeisolering.

k) Altaner, vinkelbyggda i hörn, må icke förekomma, ej heller stora altaner, som upptaga större delen av byggnadens längd.

l) I tvåplansvilla får ej altan anordnas över rum eller del av rum i bottenvåningen.

m) I vissa fall må förutom den egentliga lägenheten inrymmas en mindre lägenhet (1 rum och kokvrå eller 1 rum och kök), som lämpligen förläggas till souterängvåningen. Verkligt skäl för att få utföra en dylik lägenhet måste föreligga, såsom behov av bostad till någon nära anförvant eller dyl. Den bör planeras så att den i framtiden kan tilläggas den större lägenheten.

Ovanstående synpunkter gälla även för enfamiljshus i form av radhus och kedjehus, dock med de inskränkningar, som betingas av nämnda hustyper och eventuellt därmed sammanhängande kollektiva anordningar, t. ex. gemensamt pannrum, tvättstuga m. m.

I övrigt hänvisas till bostadsstyrelsens skriftserie nr 17, »God bostad».

III. Ritningsutförande

Ritning skall vara överskådlig och tydlig. Planer och sektioner skola vara försedda med erforderliga mått för angivande av byggnadens omfattning. Utöver erforderliga planer, fasader och sektioner skall även byggnadens läge på tomtens åskådliggöras medelst situationsplan försedd med norrpil.

Stockholms stads fastighetskontor

Ovan: Gruvarbetarbostäder omkr. 1890

Ovan: 2-vånings radhus i Alsdorf

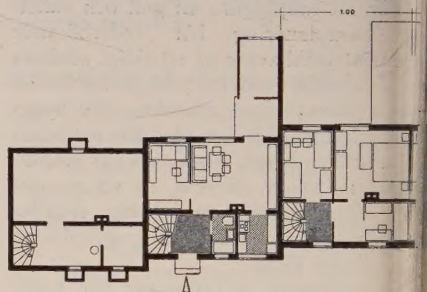
Nedan: 2-vånings radhus i Weddinghofen

Eigenheime für den Bergmann. Die neun MSA-FOA Bergarbeiterziedlungen im Ruhrgebiet und bei Aachen. Utgivare: Dr Hermann Wandersleb, Bonn. 135 sid. Rikt illustrerad.

Som tack och redovisning för Marshallpengar har Västtyska Förbundsministeriet givit ut ett häfte om egnahem för gruvarbetare fördelade på nio bostadsområden i Ruhr. Det redovisar i text och bild och på tre språk dessas administration, planläggning och ekonomi, den senare DM för DM.

Man har gått till verket med stöd av erfarenheter från tidigare publicerade, likaledes Marshallfinansierade s. k. »utvecklingsbyggen», femton tävlingsprojekt förverkligade på skilda håll i Västtyskland, som visa en provkarta över nya planlösningar och konstruktioner i tyskt efterkrigsbygge. Dessas arkitekter ha även anlitats för områdena i Ruhr. Vare sig alla försök pekat i en riktning eller en stark tradition fått spela in, den nya bebyggelsen domineras helt av egnahem i form av tvåvånings radhus med väggar av bimsbetong och sadeltak i tegel, i genomsnitt 58 m² bostadsyta och 240 m² trädgård. Planerna är rymliga och enkla, men garderoblösa, varför man inte får glömma att tänka in ofantliga sovrums-skåp. Köket ligger nästan undantagslöst

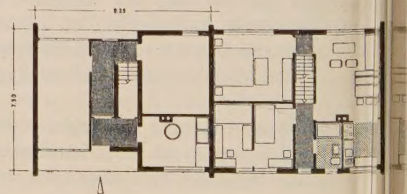
Ovan: Plan av radhus i Alsdorf. Skala 1:400

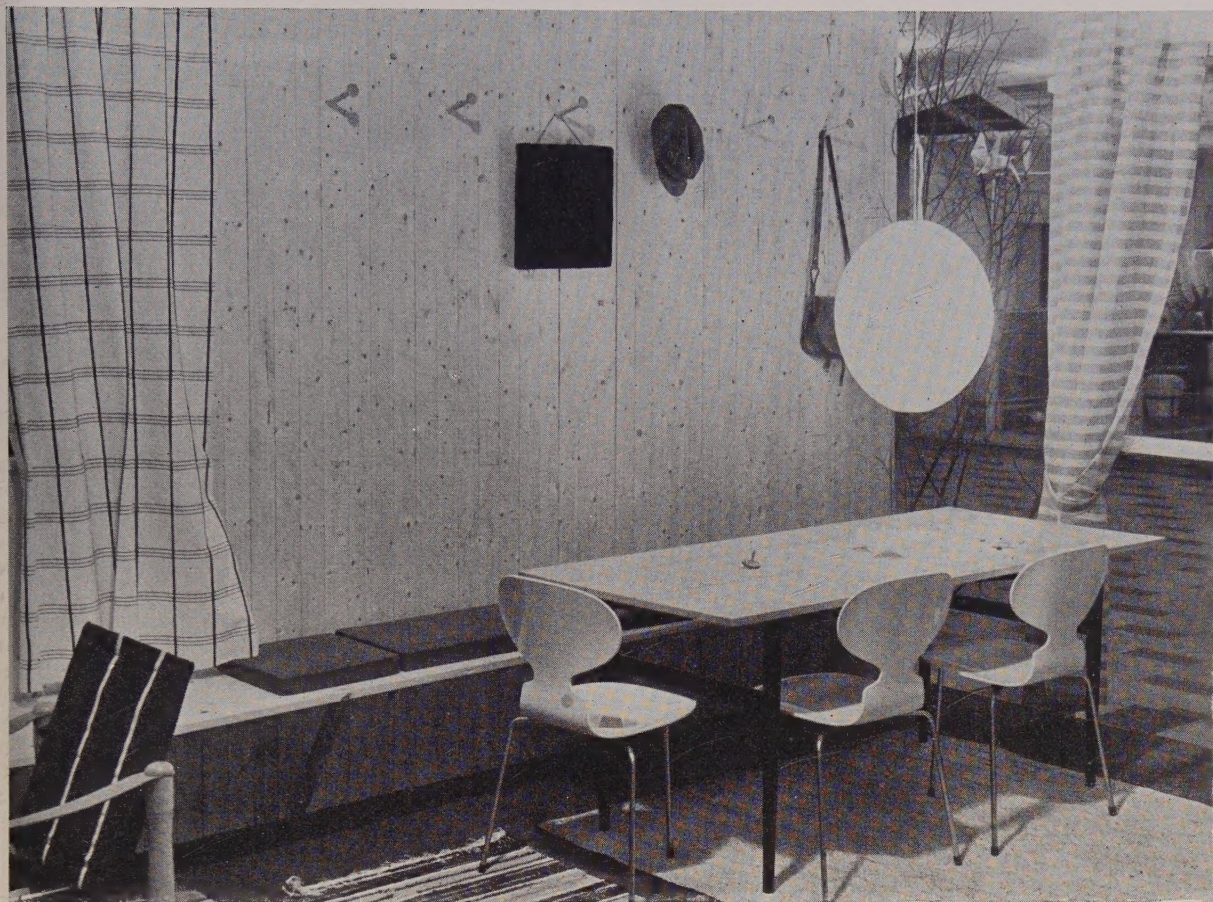
innanför vardagsrummet, med eller utan stängbar dörr, har lånat fason av det svenska arbetsköket och kallas »inbyggt» som våra garderober en gång. Källarfönstren ha försänkts till förmån för kompartimentet vardagsrum—trädgård och ofta för rekommenderat på trädgårdssidan ett skjut »der Stall» där man hyser bl. a. mindre husdjur.

I dessa tätbebyggda områden verkar utbredd bebyggelse i stor skala överraskande men kanske möts just i radhuset den enskildes dröm om ett eget hem och planerarens och bostadsföretags önskan att efter en fast utformning helt få lämna ansvaret.

ABs

Nedan: Plan av radhus i Weddinghofen. Skala 1:400

BO PÅ FRITID

Några reflektioner med anledning av en utställning i Ostermans marmorhallar anordnad av tidskriften Hem i Sverige

Av arkitekt SAR Tage Hertzell

Den dubbla bosättningen började under slutet av förra seklet att sätta sin prägel på de större städernas omgivningar och resulterade i samhällen där stadsbor från en bestämd socialgrupp kompletterade sin våning i staden med ännu en, lika permanent och i stort sett av samma karaktär. Man skaffade sig en komplementbostad för att komma närmare naturen. Under de senare årtionena har efterfrågan på fritidsbostäder ökat i samma takt som levnadsstandarden höjts och, framför allt, fritiden blivit rikligare. Det har resulterat i att den dubbla bosättningen blivit en faktor i samhället av mycket stor betydelse.

Enligt uppskattningar som man gjort för södra Sverige lämnar mellan 10 och 20 % av hushållen de större städerna under sommaren. Den härigenom uppkomna fritidsbebyggelsen har i många fall resulterat i bebyggelsetyper av ganska tvivelaktig kvalitet. Även lokaliseringen i stort i förhållande till tätorterna

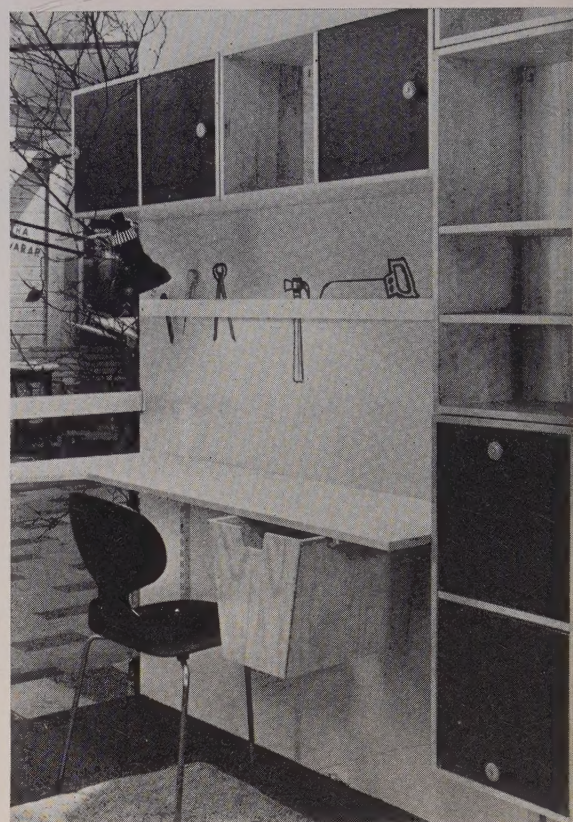
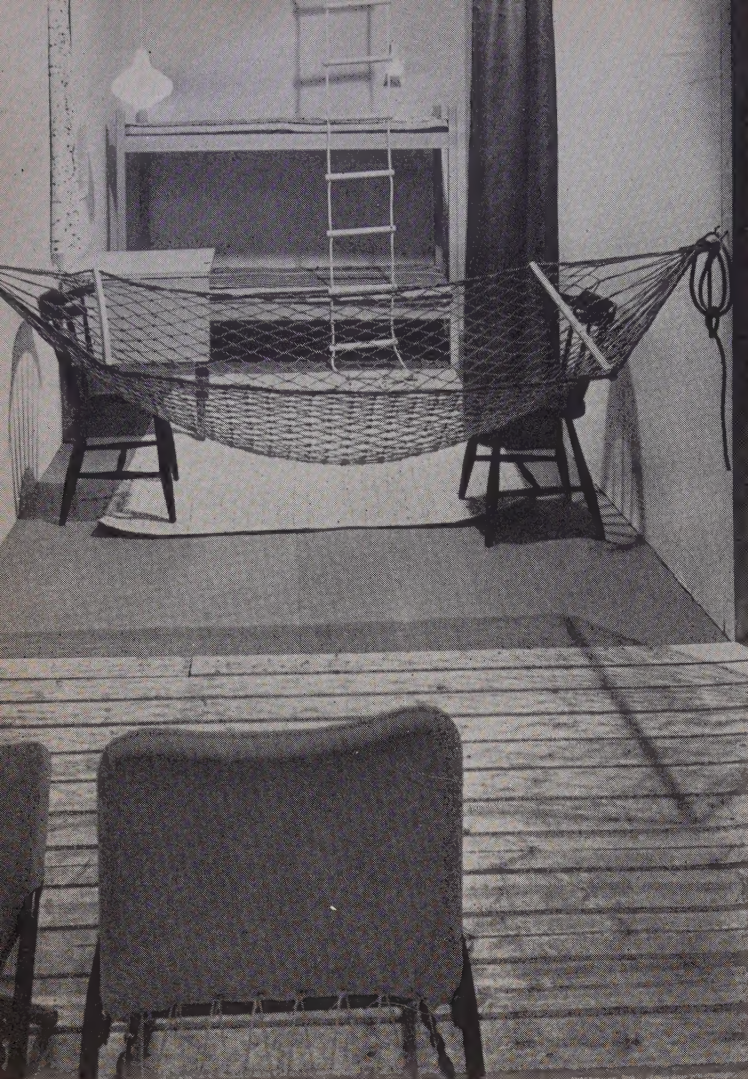
lämnar en hel del övrigt att önska. Man har därför så småningom fått upp ögonen för att en förnuftig planering av fritidsområden inte bara kräver en detaljplanering med hänsyn till tomtstorlek, sanitära anordningar och estetiska krav. Föreningen för samhällsplanering har börjat intressera sig för dessa spörsmål och i Plan 1:1955 redogöres för en intressant undersökning angående sommarutflyttningen från sydsvenska städer och de faktorer som kan tänkas påverka valet av sommarort. Man efterlyser undersökningar inom en vid regional ram för att få en uppfattning om läget i stort:

Hur stort kan behovet av olika typer av områden tänkas bli?

Vilka resurser har vi — ur natursynpunkt och ekonomisk synpunkt — att tillfredsställa behovet?

Hur skall resurserna utnyttjas, så att landsbygden får leva sitt eget liv i fred och så att ingen onödigt spänning uppstår mellan tätorternas och landsbygdens innevånare?

Vinjetten: Interiör från NK-bo:s fritidsmöblering

Ovan: Arbetsvrå i fritidshuset

T. v: I NK-bo:s fritidsinteriör accepterade man våningssängen

De breda folklagren som numera skaffar sig fritidsbostäder har ideal som tar sig helt andra uttryck än pionjärerna från sekelskiftet. Man önskar att de kunde uttrycka sina ideal lika riktigt som det var gjort på BO PÅ FRITID, Hem i Sveriges utställning på Ostermans:

Bo annorlunda, men ändå vardagsriktigt.

Bo spännande, men ändå vilsamt.

Bo enklare, men ändå praktiskt.

Tyvärr tar ofta »det duger på landet»-mentaliteten överhand i allt för hög grad och man sliter inte loss tillräckligt från det permanenta boendet. Om man av fritiden vill göra något annorlunda för att få mesta möjliga rekreation och komma i mera intim kontakt med naturen måste man eftersträva en i ordets bästa mening primitiv och även i andra avseenden annorlunda karaktär hos fritidsbostaden. Principerna för planlösningen blir givetvis helt andra än vad man i vanliga fall utgår ifrån när det gäller permanenta bostäder. Man accepterar en mindre och ofta minimal yta på fritidshuset, något som dock ofta gör dem svårutnyttjade när man glömmer att ett litet hus inte är detsamma som ett stort hus i miniatyr. Man bör nog acceptera små sovhytter för att kunna öka uppehållsrummets yta. Varför inte gå längre i det avseendet än man gjort i utställningens »vita hus» och godtaga översängar, när man där hade rationaliserat bäddningen på ett så förnuftigt sätt. Uppehållsrummet skulle i det fallet mycket väl behöva den yta man kunde vinna, särskilt med hänsyn till möjligheten att möblera rummet. Kunde man inte vinna ännu mer genom att göra köket till en del av uppehållsrummet?

Ovan: I Hem i Sveriges »Vita hus» hade Ulla Molin och Lilly Arrhenius undvikit översängar trots att bäddningen förenklats. »... Varje bäddmadrass har ett lakansvar, öppet i båda ändar. Filter eller täcken ligger i lakanspåse som är något längre och bredare än täcket. Filtern för att ge möjlighet till omstoppning. Kuddar i yttervar utan knappar och band...»

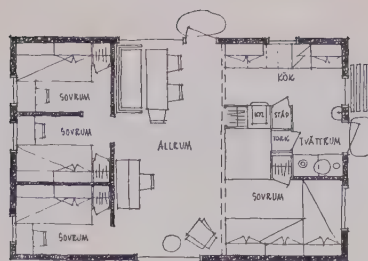
Nedan t. h.: Köket och föräldrarnas sovrum skildes från allrummet genom persienner

Om denna princip någonstans är användbar så är det i villan i fritidshuset. I det fallet är sommarbyn i Haverdal ett föredömligt exempel. (Byggmästaren A7 1954.)

Där fungerar planen med sammanslaget kök och uppehållsrum alldeles utmärkt.

Naturligtvis påverkar dessa principer husens uppbyggnad. När man på ett fullgott sätt söker tillfredsställa fritidens behov får man räkna med en typ av bebyggelse som kan skilja sig från den på landsbygden redan befintliga. Följden av en ny företeelse i samhället. Det är väl naturligt och i de flesta läger accepterat att varje tidsepok har rätt att sätta sin prägel på landskapet. Men man får vara mycket försiktigare i vår tid när utvecklingen rör sig med en helt annan hastighet än förr. När en trakt har upptäckts, när den är på modet, kan landskapets karaktär förstöras helt på en enda sommar, helt enkelt därför att man inte tänkt sig för, inte planerat tillräckligt ingående. Man har haft för bråttom. Även om man förr i tiden sällan skissade på de hus som placerades i en orörd natur, så tog man tid på sig och kände sig för. Man skulle önska samma känslighet när ett fritidshus skall komponeras in i terrängen. Känsligheten kanske behövde vara större då det ofta kan vara fråga om ett stort antal hus, ibland mycket uttrycksfulla och belägna på mycket känsliga ställen i landskapet.

Man saknade på utställningen en påminnelse om hur stort ansvar den byggande har gentemot naturen, antingen han låter en arkitekt rita sitt fritidshus, nå-

Ovan: Plan. Skala 1 : 200

Nedan: Interiör från allrummet

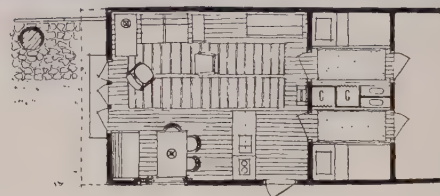
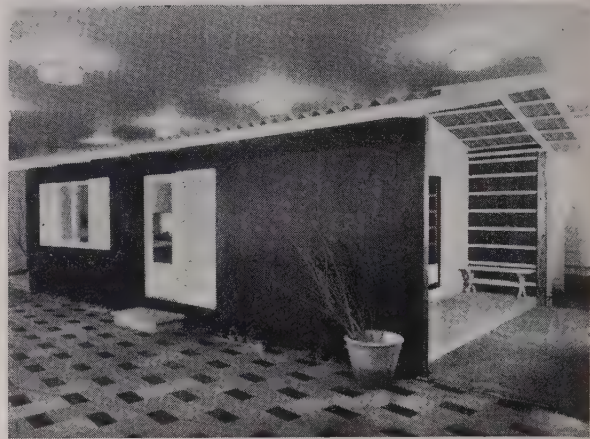
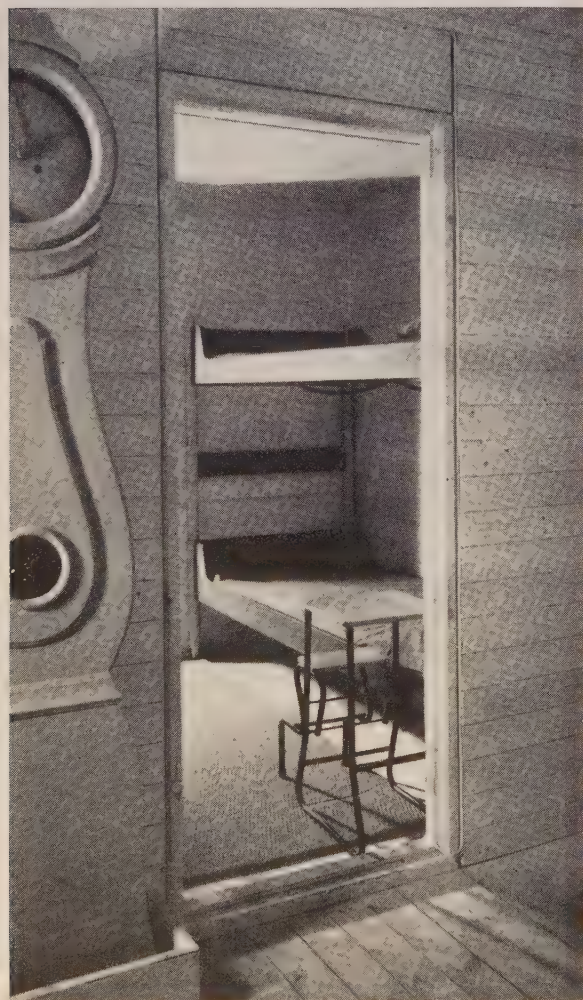

Fritidshus i byggsats från Rockhammars bruk. Fribärande golvbjälklag isolerade med 2 lager dubbla porösa träfiberplattor och 3 luftmellanrum. Väggelement av 5 lager porösa träfiberplattor med 2 luftmellanrum. Utvändigt är huset beklätt med svarta eternitfäll och taket belagt med korrugerad grå eternit. Komplet snickeriinredning med kopplade fönster och luckor.

Pris 6 900 kronor

Samtliga fotografier: Sune Sundahl

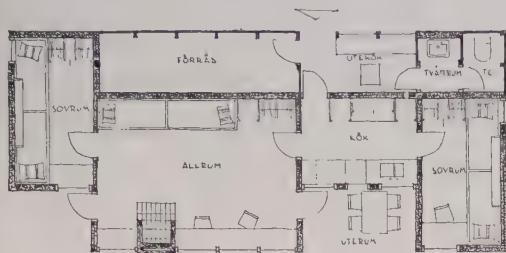
got som är mindre vanligt, eller han har köpt ett monteringsfärdigt hus eller han bygger efter eget huvud. Här hade det väl varit på sin plats att visa och kommentera det klassiska exemplet på hur förödande resultatet kan bli om t. ex. ett hus som i en katalog ser trevligt ut, kommer på en olämplig tomt, och motsatsen: fördelarna av att ta emot råd av fackmän vid planerandet och de goda resultat som man i flera fall nått då hela områden planerats som enheter.

Utställningens principiella del, som hade en stimulerande och intresseväckande inledning, borde ha följts av en grundligare behandling av de problem som där räknades upp, till förmån för dem som planerar att bygga. I den därpå följande kommersiella delen kunde sedan olika firmor visa hur de i praktiken klarar dessa problem.

Denna senare del av utställningen gav ganska tydliga belägg för att fritidshusets inredning ännu ej på långt när har funnit sin form. Man har t. ex. svårt att acceptera tapeter, speciellt med blommönster, och mahognymöbler i en fritidsinteriör. I detta avseende utgjorde NK-bo:s inredning och även det förut omnämnda »vita huset», som tillhörde den principiella delen, behagliga kontraster. Särskilt NK:s interiör var en frisk fläkt, där man verkligen kände »det nordiskt blonda», som man vill associera till en svensk sommar.

En god representant för de monteringsfärdiga husen var det som utställdes av Rockhammars bruk. Det har en mycket enkel och fin plan, i vilken stora rummet även rymmer köksinredningen. I exteriören har man med gott resultat använt okonventionella material. När man ser interiören i detta hus känns det rätt att låta träet behålla sin naturliga yta obehandlad. Det är bland annat där som det primitiva, det ursprungliga har sin rätta plats, sedan kan man ha det hur bekvämt ordnat som helst. Man har kommit närmare naturen.

Arkitekter för utställningen var: *Mårten Larsson*, *Anders William-Olsson* och *Ulla-Brita Humle-Brandt*.

SOMMARHUS I LARVIK

Arkitekt SAR Bengt Lindroos

Huset ligger på tomtens högsta del med utsikt över en vik av Trälhavet.

Stomme av stolpar med förvandringspanel utvändigt.

Fönster med fasta tills vidare enkla glas mellan stolparna. Ett litet fönster i varje rum är öppningsbart.

Utvändig panel oljemålad i en gulgrön ton. Syll, stolpar, hammarband och takstolar mörkt grågröna. Fönster och dörrar vita. Takpanelens undersida vit. Öppen spis och skorsten av rött tegel.

Plan och fasader i skala 1:200

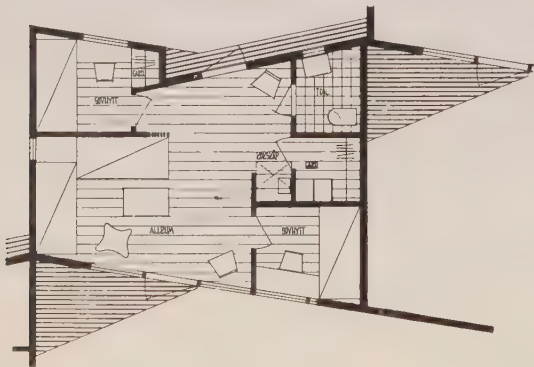

SEMESTERHEM PÅ SYD-LÅNGÖ

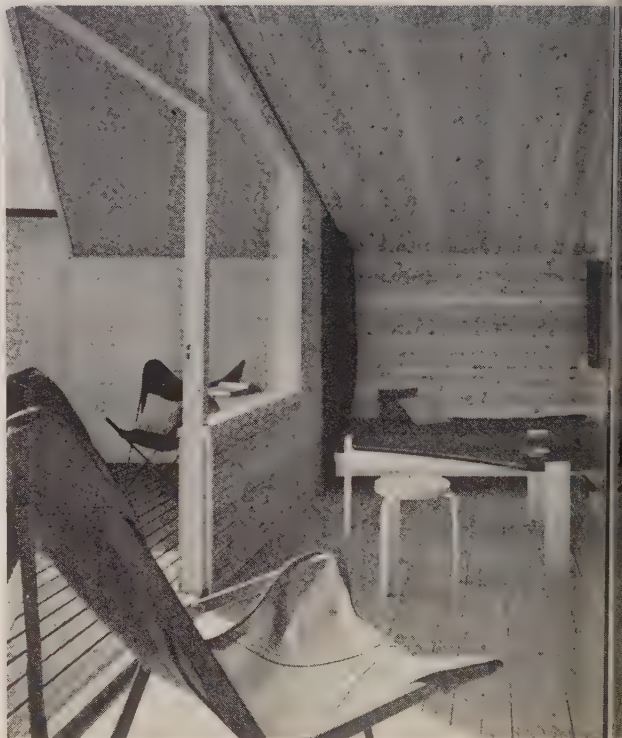
Arkitekt SAR Folke Hederus

1952 inköpte Trafik AB Grängesberg-Oxelösund Syd-Långö 2 km utanför Strömstad, som semesterö för sina tjänstemän. Där inrättades i de gamla befintliga husen matsal och sällskapsrum samt ett antal sommarbostäder.

Dessutom byggdes 1954 6 st. nya sommarhus avsedda för familjer med flera barn. De uppfördes som sammankopplade enheter 3 och 3. 3 st. placerades tryckta mot berget i den lummiga grönskan nära vattnet, 3 st. lades högre upp på en bergsplåt, alla med utsikt över skärgården in mot Strömstad.

Plan. Skala 1:200

Genom husens hopkoppling och form med skivformiga flyglar har läga uteplatser bildats.

Stugorna är utförda av trä på stolpkonstruktion, utvändigt med förvandringspanel, som oljemålats i grått och vitt med vissa partier i framträdande färger, rött, grönt, gult etc. Taken är belagda med svart shingles.

De övre husen har vardera 4 sovplatser och de nedre 6. De är försedda med vattenledning, toalett samt ett litet kokskåp för tekokning o. d. Invändigt är väggar och tak utförda av blästrad furupanel. Golven är av furu, behandlade med hårdplast.

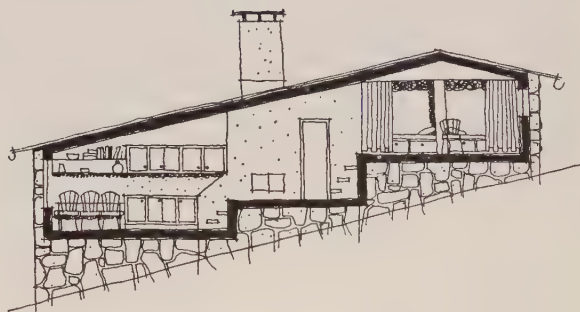
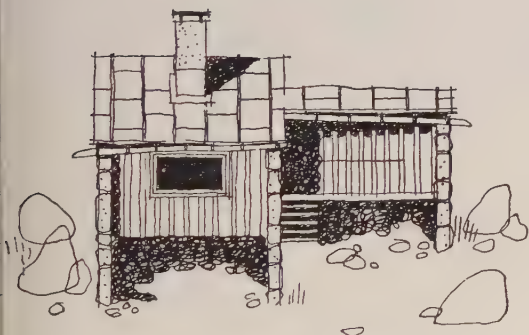
Byggherre är Trafik AB Grängesberg-Oxelösund.

Husen har uppförts av byggmästare Albert Olsson, Strömstad.

Inredningen har gjorts i samarbete med arkitekterna SIR Tord och Elsy Kempe.

Medarbetare på kontoret har varit arkitekt F. Rossetti och ingenjör Hilding Turlock.

Samtliga fotografier: Sune Sundahl

PROJEKT TILL FJÄLLSTUGA

Arkitekt SAR Ulla-Brita Humle-Brandt

Fjällstugan är avsedd att byggas med bärande väggar av stenmaterial från platsen. Däremellan hängs in en runtom luftad »huslåda» av lätta högisolerande material. Den stora centrala skorstensstocken muras med extra kanalslingor och tjänstgör som värmemagasin.

Utanför det egentliga huset men under gemensamt tak har förlagts en bod som även bildar vindfång för entrén.

Skala 1:200

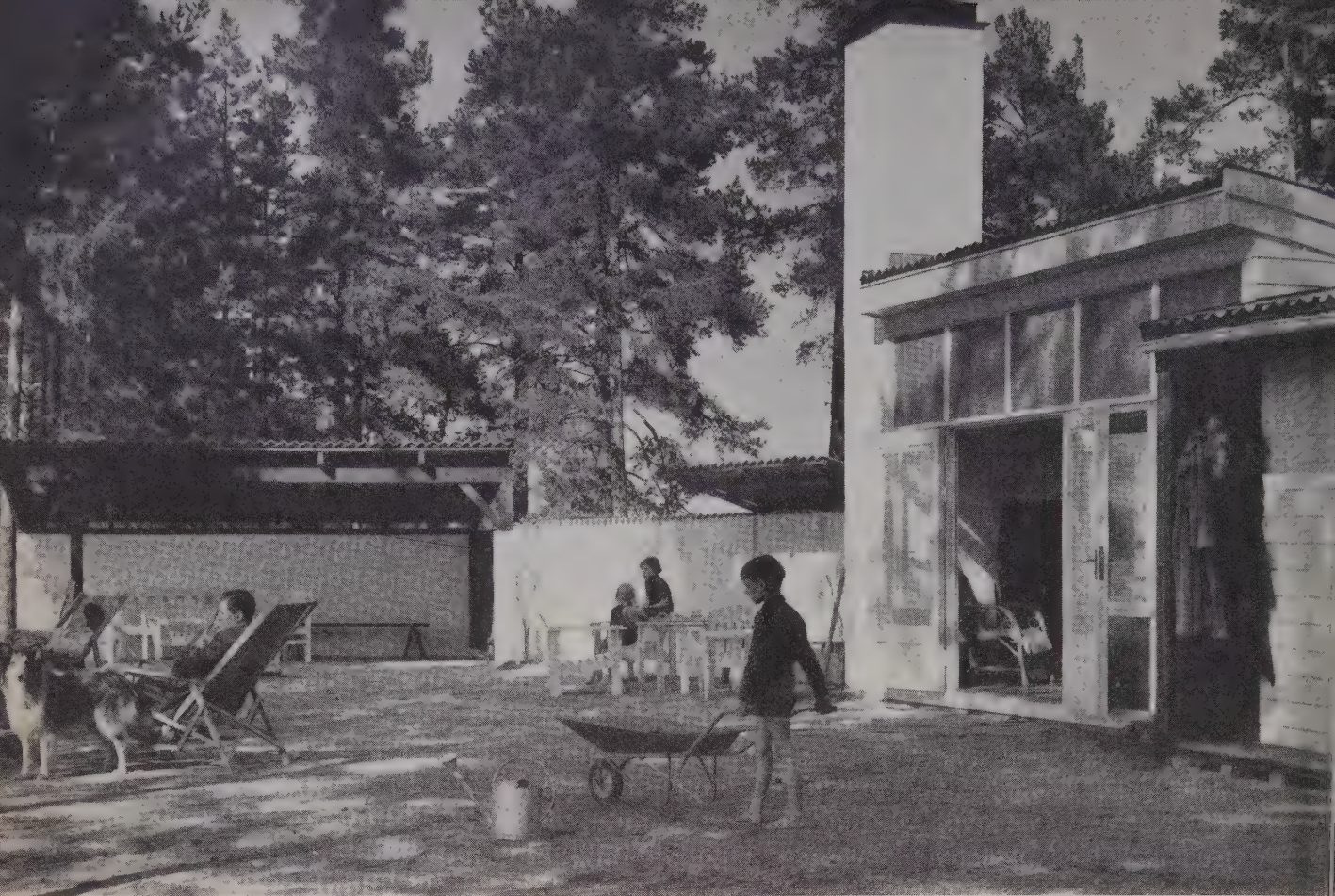

Foto: Carl Larsson

SOMMARHUS VID ÖJAREN

Arkitekter SAR Gösta Åbergh och Hans Trygg

Vägen mellan Sandviken och Ockelbo går på ett smalt näs mellan Lillsjön och Öjaren. Huset vänder ryggen mot vägen men genom ett blomfönster i stora rummet har man utsikt över Öjaren och soluppgången. Mot väster öppnar sig huset helt och gårdsplanen sträcker sig ned till Lillsjön.

Muren är av betonghålsten och vitslammad. I övrigt är huset i trä.

Sovplatserna är ordnade i »sick-sack» så att man slipper klättra på underbädden.

Fönslren i sovhytterna är inåtgående för att man ska kunna ha fönstren öppna när luckorna är stängda.

PROJEKT TILL STUGA FÖR FRITIDSFISKARE

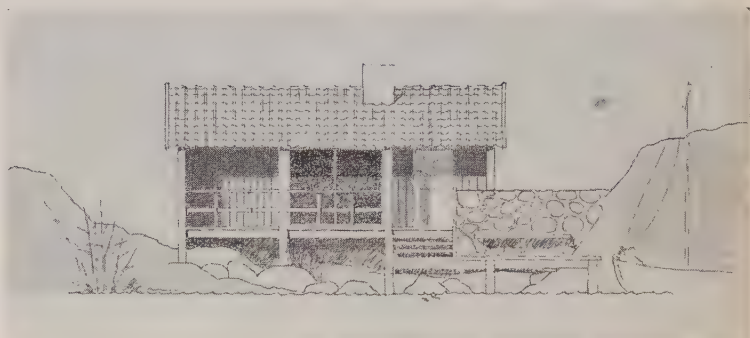
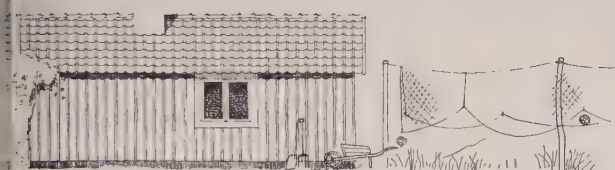
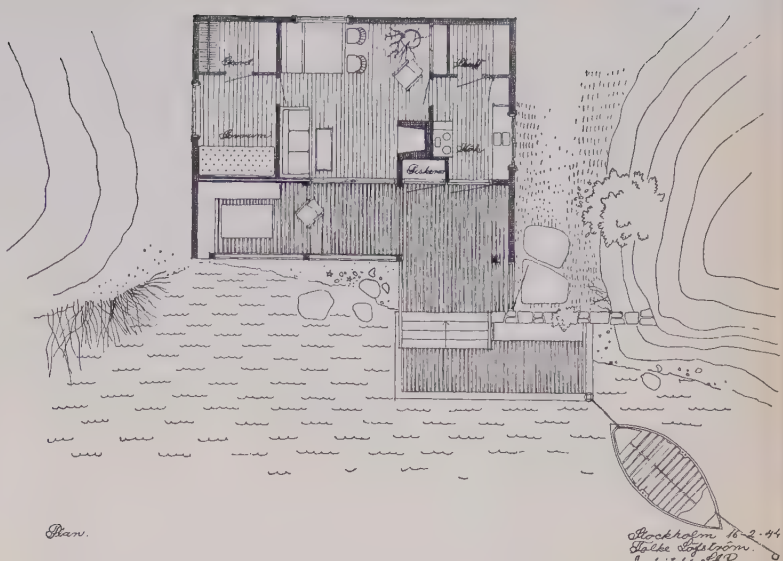
Arkitekt SAR Folke Ljöfström och arkitekt MAA Ole Helweg

Stugan är placerad alldeles nere vid vattenkanten i västkustmiljö. Veranda och brygga är sammanbyggda. Huset rymmer storstuga, sovrum med garderober och kök med skafferier. Ett skåp för fiskredskap och båtillbehör är åtkomligt direkt utifrån.

Material: plankstomme med syrabehandlad lockpanel, tak med 1-kupigt tegel, vita snickerier, tjärad träbrygga.

Skala 1: 200

FRITIDSHUS PÅ IGGÖN

Arkitekt SAR Bo Cederlöf

Byggnaden är uppförd på Iggön i Gästriklands skärgård på en udde med fri utsikt mot Eggegrunds fyr. Huset, som uppfördes 1954, är byggt för sommarvistelse samt som weekendstuga under övriga årstider. Till huset hör förutom uthus även sjöbod. Byggnaden är uppförd i stolpkonstruktion med ständigt panel utvändigt, som strukits med järnvitriol. Snickerier är vita samt yttertak, taklist och övriga plåtarbeten svartmålade. Invändigt i sovhytterna liggande panel och i stora rummet Biriväv på väggar samt innertak av kalkborstad furupanel. Ytterväggen med öppna spisen är murad av stenar, som utvalts vid stranden.

Skala 1: 200

EGET SOMMARHUS VID KALVNÄS

Arkitekt fotograf Sune Sundahl

Huset är beläget i Sorunda socken sex mil söder om Stockholm. Det har uppförts under fritid. Virke har transporterats med båt från Trosa och burits upp över bergen. Något är åtgick till att bestämma platsen i terrängen där huset skulle uppföras. Det första hus som skisserades var avsevärt mycket större än det nuvarande och beläget på annan plats.

Då äta och sova får anses vara de primära funktionerna i ett sommarhus har husets mått krympt samman till utrymmen som krävs för en familj om två vuxna och ett barn. Väggar och tak är isolerade och uppvärmning av huset sker med täljstenskamin. Gasolkök och avlopp från en i köksinred-

Skala 1:200

ningen gömd och inbyggd slask är i övrigt de bekvämligheter som finns. Vatten bärs i hinkar från en i området belägen större villa.

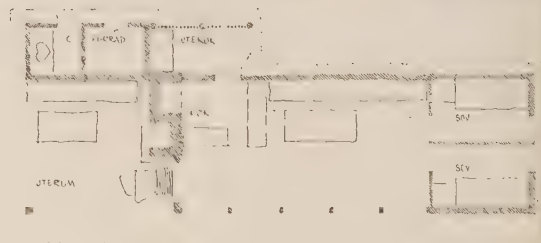
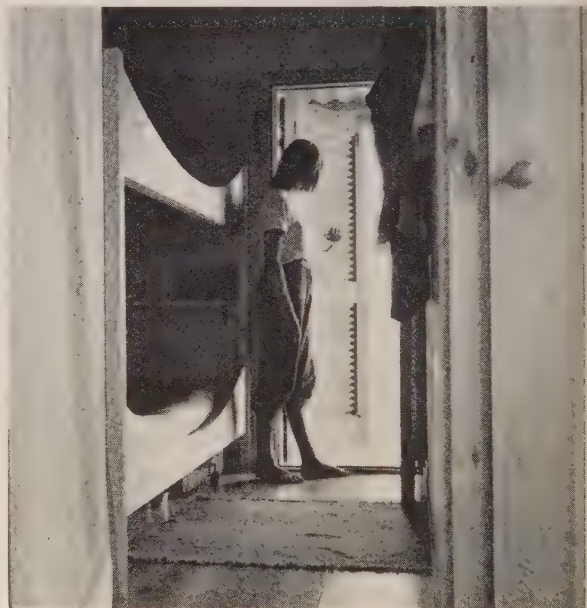
Kritisk kontrollant under byggnadstiden har varit min fader.

SOMMARHUS I HAVERDAL

Arkitekt SAR Axel Kandell

Stugan är uppförd i trä. Regelstommen är utvändigt klädd med liggande panel som impregnerats. Fyllningarna under fönstren utgörs av grå eternit. Invändigt obehandlad gran. Skorstenen har murats av rött fasadtegel och taket är utvändigt täckt med korrugerad grå eternit.

Skala 1:200

EN NY ENGELSK SKOLA

Arkitekter Alison och Peter Smithson

År 1950 hölls en allmän arkitekttävling om en ny skola i Hunstanton, Norfolk i England. Tävligen vanns av arkitektparet Alison och Peter Smithson och byggnaden har nyligen fullbordats.

Den har tilldragit sig stor uppmärksamhet för sina formala egenskaper och för den speciella behandling av material och konstruktioner som arkitekterna själva mer eller mindre allvarligt karakteriserat med termen Neo-Brutalism. Byggmästarens medarbetare Maya Hambly lämnar här en beskrivning av byggnaden följt av en liten kommentar av arkitekterna

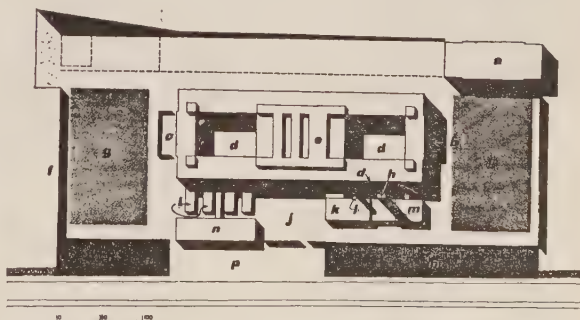
Den nya skolan i Hunstanton som ritats av Alison och Peter Smithson är avsedd för 500 pojkar och flickor (Secondary Modern School). Den erbjuder även möjligheter till kvällsutbildning för vuxna och samlingssalen är likaså avsedd att kunna användas av allmänheten i distriktet.

Planen är koncentrerad: en rektangel med två invändiga gårdar. Mittdelen är samlingssalen vilken bildar en central övertäckt gård och till vilken matsalen och entréerna ansluter sig i ett öppet sammanhang. Klassrummen ligger alla i det övre planet medan alla kommunikationsytor, administrationslokaler och övriga bilokaler finns i bottenplanet. Klassrummen nås genom sju trappor förlagda mellan grupper om två och tre klassrum. Gymnastiksalen, salarna för trä- och metallslöjd samt handarbete, kök och pannrum ligger i särskilda byggnadskroppar, förbundna

DK 727.113(42 Hunstanton)

med den rektangulära huvudkroppen genom täckta gångar eller länkar.

Hela byggnaden är konstruerad med stålramverk av standardsektioner vilka svetsas på platsen. Större delen av väggarna är glasade från golv till tak med dubbla glas i väggarna mot norr och öster. De massiva ytterväggar som förekommer är av tegel. Mellanbjälklaget och taket är utförda av monteringsfärdiga plattlement av förspänd betong med undersida lämnad obehandlad. Trapporna är av stål med plansteg av trä och utan sättsteg.

Situationsplan. a. gymnastiksalbyggnad c. skolträdgård d. gård e. huvudbyggnad g. cricketplan h. vattentorn i. cykelstall j. entrégård k. kök l. skorsten n. verkstad p. parkering

Vinjetten: Västfasaden. Foto: E Swain, Hunstanton

T. v: Plan av bottenvåningen i huvudbyggnaden. 1. växthus 2. omklädn. pojkar 3. toaletter, pojkar 4. omklädn. flickor 5. toaletter, flickor 6. torkrum 9. täckt passage 10. stolförråd 11. vaktmästare 12. trädgårdsskötsel 13. trädgårdsmästare 14—20. utrymmen för lärare 21. blomsterrum 22. bespisning 27. läkarrum 28—32. bostadslägenhet 33. cykelstall 34. vattentorn 35. metallslöjd 36. träslöjd 39. kök 45. den centrala hallen

Ovan: Plan av våningen 1 tr. i gymnastiksalbyggnaden 5. toaletter 6. omklädn. 7. dusch 8. övre del av gymnastiksalen

T. v: Plan av våningen 1 tr. i huvudbyggnaden. 46. bibliotek 49. klassrum 51. laboratorium 53. övre del av hall 54. konst 56. hantverk

Interiör av gymnastiksalen
Foto: E Swain, Hunstanton

Exteriör av gymnastik-
salsbyggnaden
Foto: de Burgh Galwey

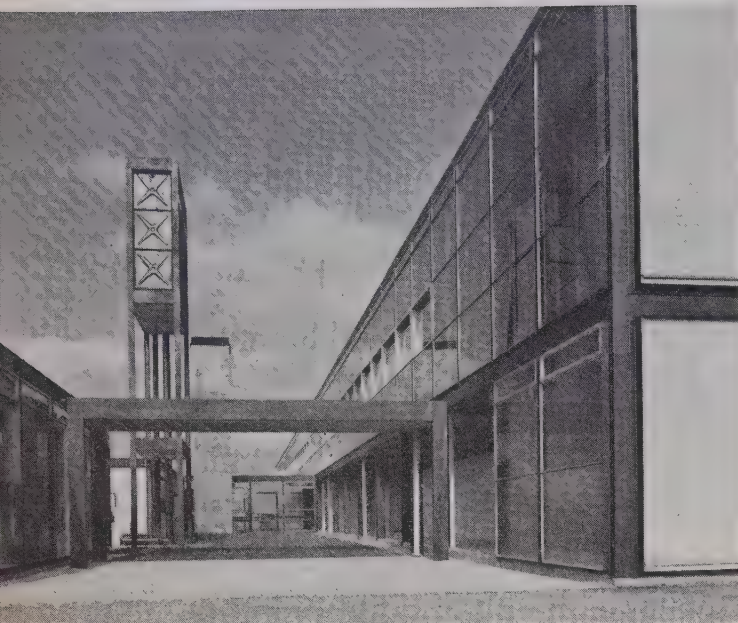
Interiör av den centrala
hallen som användes
som samlingsal. Foto:
de Burgh Galwey

Interiörerna har på arki-
tekternas önskan foto-
graferats utan lös inred-
ning

Trappa från hallens en-
tréutrymme ledande upp
till en klassrumsgrupp
Foto: de Burgh Galwey

Allt stål och invändigt metallarbete är målat men invändigt är alla material i övrigt lämnade obehandlade; mellanväggar är således av ljust fasadtegel eller hårda träfiberplattor på träreglar och dörrarnas ytor är hårda träfiberplattor med tryckplattor av plast.

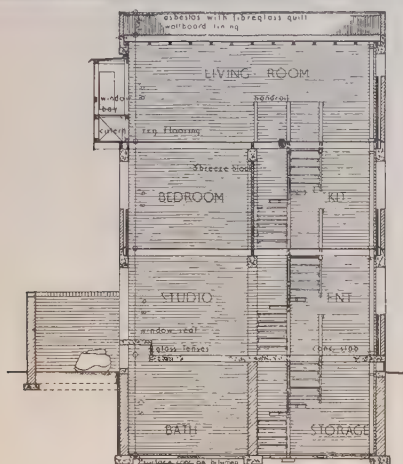
Installationerna har planerats mycket omsorgsfullt och utförandet av rördragningarna har skett under speciell kontroll. Samtliga rör ligger öppet; såväl värmerör, rör för varmt och kallt vatten, avloppsrör för regnvatten som de elektriska ledningsrören. Skolan uppvärms genom värmeslingor i mellanbjälklaget — för de största utrymmena, samlingssalen och gymnastiksalen finns dessutom konvektorer.

Huvudintresset hos denna byggnad ligger i den estetiska princip efter vilken den har utformats, principen att värdera varje material som det är i sig självt, med den yta och det utseende det har när det levereras på byggnadsplatsen. Materialen har därför till övervägande del lämnats obehandlade och bokstavligen talat är varje konstruktivt och funktionellt element synligt.

Arkitekterna medger att de står i tacksamhets-skuld till Mies van der Rohe men hävdar att deras tolkning av byggnadselementens egen vokabulär skiljer sig från det formala uttryckssätt som är typiskt för Mies' arbeten.

Skolan i Hunstanton anföres av de två arkitekterna som ett exempel på Neo-Brutalismen, en benämning som dessa arkitekter använt för att försöka definiera sin inställning vilken går tillbaka till en liknande uppfattning inom den tidiga funktionalismen. De estetiska resultaten nås genom att använda material och byggnadsteknik i oförfalskad form, att undvika en dekorativ ytbehandling enbart för utseendets skull och genom att ärligt exponera såväl den nakna konstruktionen som installationer och mekaniska delar inuti byggnaden.

Maya Hambly

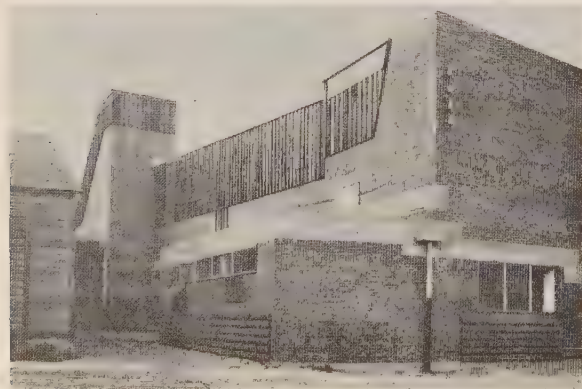

Ovan: Exteriör med nordfasaden till höger och köksavdelningen till vänster
I mitten vattentornet
Foto: de Burgh Galwey

Projekt till bostadshus i Soho, London (ej utfört). Material: obehandlad betong, tegel och trä. Ingen invändig ytbehandling. Arkitekterna Smithsons term neobrutalism användes första gången i diskussionen kring detta projekt. T. v: Sektion. Nedan: Plan av botten-våningen, fasad mot norr (entréfasad) och fasad mot söder

Nedan: Lantgård i Garkau nära Lübeck. Arkitekt Hugo Häring, Berlin

Neo-Brutalismen är en utvidgning av den tidiga funktionalismen (konstruktivism och l'Esprit Nouveau) på så sätt att den innebär en den naturliga ordningens poesi — ett försök att fatta tag i det väsentligaste i programmet. Det är en attityd som är fundamentalt antiakademisk till och med i en tid när antiakademismen blivit akademisk.

Dess uttrycksmöjligheter blev först uppenbara för oss i betongytorna (Béton Brût) i L'Unité d'Habitation i Marseilles och senare i andra byggnader av Le Corbusier förutom kyrkan i Ronchamp och La Maison Jaoul vid Rue de Ronchamps, Paris.

Denna speciella behandling av materialen har alltid visat sig då och då i vår tids arkitektur, t.ex. lantgården i Garkau, nära Lübeck, arkitekt Hugo Häring. Den kan iakttagas i vissa nyare verk av Aalto och i byggnader av Paul Rudolph i Florida.

Däremot är t. ex. Luigi Moretti, Walter Girard och Ralph Erskine inte neobrutalister, de sidor av deras verk som kan förefalla att vara brutalistiska är ändå samma moderna arkitekturstil som vi återfinner i alla våra glättade arkitektur-tidskrifter. Detta inte sagt i förringande mening, utan det är enbart ett försök att sätta fingret på en punkt där missförstånd brukar uppstå. Men 54 års Cadillac är förvisso neobrutalistisk.

Alison och Peter Smithson

SURVIVAL THROUGH DESIGN¹

DK 72.01 Neutra

Det är inte så ofta arkitekter fattar pennan för att, utöver byggnadsbeskrivningar och utredningar, i bokform utveckla teoretiska synpunkter på sitt verksamhetsområdes väsentliga delar, t. ex. rums- och miljöskapandet.

Idédebatten har visserligen böljat fram i facktidningarnas spalter, men några mer vägande sammanfattningar från arkitekterna själva har varit sällsynta.

I stället har konsthistoriker i stor utsträckning stått för skriftstället, exempelvis Sigfried Giedion, Lewis Mumford, Erik Pevsner, Suzanne Langer och hos oss Gregor Paulsson, Erik Lundberg, Elias Cornell m. fl.

I våras bidrog arkitekt Sven Hesselgren med ett vägande inlägg i sin doktorsavhandling »Arkitekturens uttrycksmedel».

Den amerikanske f. d. österrikiske arkitekten Richard Neutra har nu tagit det djärva steget att utge en bok om arkitektur på 384 sidor utan illustrationer.

Titeln »Survival through design» är svår att finna en adekvat översättning på. »Survival» betyder här närmast fortbestånd. »Design» saknar en lämplig synonym på svenska. Det betyder dels ritning, konstruktion, formgivning, men även planläggning. I detta sammanhang åsyftas det målmedvetna skapandet förmedlat av ritning.

Författaren utgår ifrån att anpassningen till omgivningen är villkoret för fortbeståndet hos alla växter och djur, men människosläktet har kommit att utgöra undantag. Den automatiska anpassningen klickar här, eftersom människan allt snabbare och oftare växlar omgivning. Den största risk för fortbestånd blir för honom inte naturen utan hans egen i dubbel mening explosiva uppfinningsförmåga.

Arkitekten, planläggaren, stadsplaneraren representerar bl. a. de yrken som kan bidra att dra försorg om människosläktets fortbestånd, som annars äventyras av en »kommersialiserad teknologi», som knappast är intresserad av de grundläggande biologiska förutsättningarna.

Författaren inskjuter här det moraliska ansvaret för människosläktets öde, vilket påvilar bl. a. planläggaren. Ett ansvar, som blir mer framträdande i en tid då hastigheten och styrkan i de tekniska förändringarna gör en planläggning mer påkallad än någonsin förr. I detta sammanhang diskuteras skälen för och emot planläggning.

Författaren ägnar de fysiologiska grundvalarna för »design» största uppmärksamheten. Han tecknar således människans möte med den konstruerade miljön alltifrån barndomen, hur sinnesintrycken påverkas, stimuleras, övas, och hur detta skadar eller befrämjar individens harmoniska utveckling både psykiskt och organiskt. Den konstruerade miljön möter oss överallt alltifrån glödlampan till rummet där vi vistas, staden där vi bor osv. Miljökänslan blir summan av stimuli för vilka nervsystemet utsättes. Blir intrycken alltför splittrade, blir upplevelsen disharmonisk. »Endast den måltid är vår, som vi förmår smälta, den kan inte ha otaliga rätter och ändå bli åtkomlig för gastronomisk njutning.»

Liksom organismen är underkastad sin egen rytm och sinnena är utrustade med accommodationsförmåga för att tåla omgivningen, så måste miljön formas med hänsyn härtill. Det blir därför schematiskt när man ser på levande varelser som standardenheter, konsumtionsenheter och deras bostäder som behovstyper. m. m. Detta förenklade betraktelsesätt sätter olycksdiga spår efter sig vid gestaltningen av miljön. Det återverkar t. o. m. på sättet att ordna belysning och luftkonditionering, som något absolut statiskt. Författaren gör många intressanta exemplifieringar hur hela naturen pulserar rytmiskt med ständiga kontraster av i vissa fall chockverkan och finner att ett avancerat miljöskapande direkt eller indirekt har att ta hänsyn till och arbeta med dessa förutsättningar.

Betraktar vi samhället som en miljö för växandet, blir helhetssynen särskilt påkallad. Växandet kan ej delas i en konstruktiv och en funktionell aspekt. Vi kan inte heller ha en »design» för sabbatsbruk med skönhet, ideal, godhet, sanning samt en annan för praktisk nyttighet, som är ful och barbarisk. Det är en enhetlig värld vi skall möta med vår planläggning.

Kvalitetsbegreppet belyses ur många intressanta aspekter i relation till ägande, standardisering m. m. Människans rörliga tillhörigheter, som hon direkt eller indirekt förfogar över, har ökat i antal och massa men minskat i permanens. Kvalitet innebar tidigare raritet, att vara unik. Ägandet siktade på skatter, silver, dyrbart porslin, smycken, som vid högtidliga tillfällen togs fram.

Nu är ägandet mer fluktuerande. Vi lever i förbrukningsartiklarnas tidsålder och begreppet kvalitet är på väg att få en annan innebörd, som kan konstateras av vem som så önskar. Kvalitet i dess ursprungliga bemärkelse kan förklaras av hantverkaren, ej av försäljaren. Kvalitetsbegreppet är nu anpassat efter massfabrikationens tidsålder. Om standardfabrikatio-

¹ *Survival through design* av Richard Neutra. New York. Oxford University Press 1954.

nens känslofria sätt att skapa direkt tillämpas på miljön, uppstår en konflikt, vars orsaker det är en uppgift att undanröja. Här bör enligt författaren biologisk insikt föregå produktivt handlande. Värde-mätaren på kvaliteten blir den biologiska återbäringen.

Vetenskap odlar orsakssammanhang. Området för forskning, testning och bevisbarhet ökas för varje dag, ehuru resultaten inte är lika påtagliga när det gäller levande föremål, människans miljöfaktorer, som när det gäller de materiella.

Författarens ärende är att skjuta fram miljöskapandet till en större angelägenhetsgrad, varav t. o. m. släktets fortbestånd »survival» är avhängigt. Sett mot bakgrunden av stadsbyggandet i USA, blir detta särskilt motiverat. Miljöskapandets fundamentala betydelse är omvittnat av många forskare på skilda områden. Det värdefulla är här att även från arkitekt-

håll ämnet blir mer diskuterat på ett för kunskapssökande tillgängligt sätt. Det skulle ur denna synpunkt vara till gagn att få boken översatt till svenska, särskilt som bokens engelska icke är särskilt lättläst.

»Survival through design» sätter inga nya metoder i vår hand att lösa miljöproblemet, men verkar icke förty i befrämjande syfte genom att öka vidsynen. Författaren hävdar att konsten att projektera kan jämföras med vetenskaplig skicklighet. Sker denna projektering utan känsla, blir den av mindre värde. Konsten kan därför aldrig ersättas av vetenskap eller teknologi. Inom miljöskapandet har den intuitiva förmågan till inlevelse ofta kommit sanningen närmast, men oavsett detta är nya värdefulla bidrag från en mer vetenskapligt upplagd miljöforskning att betrakta som ett oundgängligt komplement.

Helge Zimdal

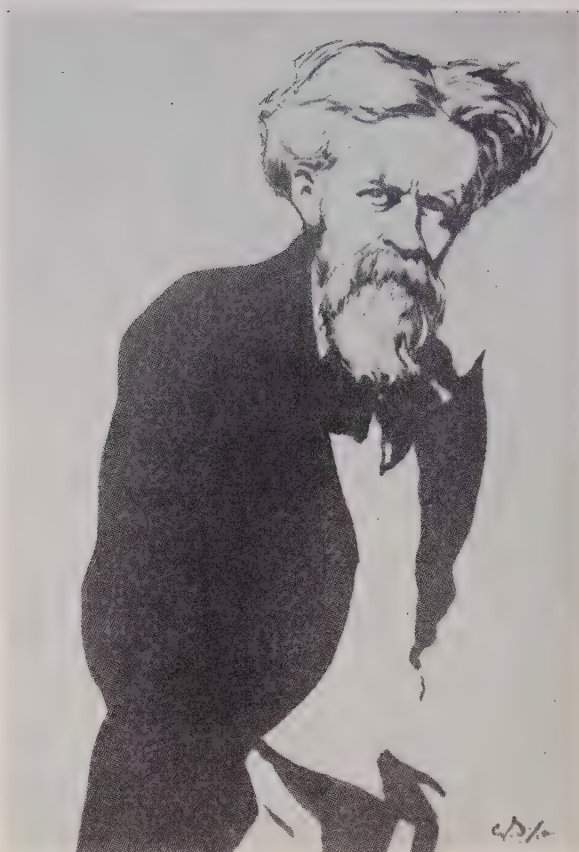
Några arbeten av Richard Neutra utförda under åren 1923—1942.

Överst t. v: Fasad av tvåfamiljshus i Channel Heights, Californien (ett statligt bostadsprojekt). Överst t. h: Förslag till en kommunal fritidsanläggning ca 3 mil från stadscentrum. 1. semesterstuga 3. fritidsområde, bad 4. solbad, båthamn 5. friluftsteater 6. daghem 8. semesterlägenheter. Nederst t. v: The Avion village, Texas. Bostadsområde vid en krigsindustri. I mitten centrumanläggning och fritidsområde. Nederst t. h: Plywood Model House. Monterbart och flyttbart sommarhus

PATRICK GEDDES

Vid den internationella stadsplane-kongressen i Edinburgh den 19—25 sept. 1954 ägnades ett sammanträde åt 100-årsminnet av Patrick Geddes födelse. Geddes har blivit kallad »den moderna stadsplanekonstens fader» och var i tur och ordning botaniker, biolog, sociolog, historiker, filosof och arkitekt samt fick dessutom tid att skapa en förnämlig zoologisk trädgård. På grund av sin mångsidighet har han även kallats »vår tids Leonardo da Vinci». Byggmästarens medarbetare, den franske arkitekten André Schimmerling ger här en kort översikt över Geddes liv och verk.

Teckning gjord i The Outlook Tower 1912 av Gerald Smith

DK 72:92 Geddes

Patrick Geddes började sin karriär som professor i botanik vid Dundees universitet. Under sina utländska resor fick han tillfälle att ta kontakt med de främsta representanterna för socialvetenskapen. Han ägde en ovanlig förmåga att sammanställa mångfalden faktorer till en helhet. Han förstod att tillämpa biologiens metoder vid lösandet av sociala problem, särskilt för att bättra den mänskliga miljön och bostadsförhållandena. Han började sin bana som stadsplanerare på ett ovanligt sätt: med sin fru och sina minderåriga barn flyttade han från en av Edinburghs förnämsta stadsdelar till ett slumområde bebyggt med ohälsosamma »ruckel». Först gjorde han i ordning en bostad åt sig och sin familj och sedan uppmuntrade han sina grannar att följa hans exempel. Tack vare medel, som ställdes till hans förfogande av vänner, kunde han bygga om ett helt kvarter, som än i dag bär vittne om hans skicklighet som stadsplanerare. Dessutom fann han tid att fortsätta sina föreläsningar i botanik och att grunda världens första ferieskola.

Under samma tid tillkom även det s. k. utsiktstornet i Edinburgh (The Outlook Tower), som blivit känt som ett centrum för stadsplanestudier. Det var i detta torn som Geddes utarbetade den forsknings- och undersökningsmetod för stadsplanering, »Survey»-metoden, som i dag är allmänt vedertagen. Där tillbringade han fyrtio år av sitt liv och arbetade för kommunala och statliga myndigheter i Europa, Indien och Palestina. Bland hans mest intressanta arbeten kan nämnas hans stadsplane-förslag för Dunfermline

i Skottland, hans planeringsundersökning för Edinburgh, projekten i hans rapport till maharadjan av Durbar, hans planer för bebyggelsen i Palestina och hans förslag till ett universitet i Jerusalem.

Geddes personlighet får en särskilt intressant prägel därigenom, att hans »praktiska» arbeten var grundade på filosofiska forskningar. Som biolog hade han klart för sig det inbördes sambandet mellan livets olika yttringar. Redan Le Play fastslog sambandet mellan platsen, arbetet och folket (Place, Work, Folk) och påvisade vilka faktorer som är bestämmande för

PLACE (Geography)	Place—WORK (or geographical ECONOMICS)	Place—FOLK (or geographical ANTHROPOLOGY)
WORK—Place (economic GEOGRAPHY)	WORK (Economics)	work—FOLK (economic ANTHROPOLOGY)
folk—PLACE (anthropological GEOGRAPHY)	folk WORK (anthropological ECONOMICS)	FOLK (Anthropology)

Geddes utveckling av Le Plays tes om sambandet mellan platsen, arbetet och folket (Place, Work and Folk)

Fygbild från Calcutta 1942. »När stadsplaneteknikern forcerar en stadsplaneuppgift tillämpar han alltför ofta det enkla medlet att dra raka genomfartsleder på ritningen och därefter säga dem genom staden utan hänsyn till kostnad och följder.»
(Ur »Patrick Geddes in India», London 1947)

geografin, ekonomin och antropologin. Geddes tog fasta på denna ekvation och utvecklade den till att gälla samtliga livsprocesser. Först undersökte han livsprocessen, sådan den ter sig *utifrån* genom miljöns inverkan på individen och individens inverkan på miljön, och sedan genomgick han de *inre* processerna i deras biologiska, psykologiska och kulturella faser.

Ovan: Del av Tanjore Fort. Stadens förslag till sanering. Kostnad ca 30 000 Rs

Nedan: Samma del av Tanjore Fort. Geddes' »diagnostic survey» undersökning av bostadsbestånd m. m.

- References
- Denotes Pukka house
 - Do Thatched houses
 - Do Houses in ruins without roof
 - Do Roads and Lanes belonging to the municipality
 - Do Private and other open places
 - Do Vegetable gardens
 - Do Portions to be acquired

Geddes stadsplanekonst är ouplösligt förenad med den epok, i vilken vi nu lever. Han tillbringade en stor del av sitt liv i ett land, där industrin genomgick en kraftig utveckling och han var medveten om alla de nackdelar som följer med en överdriven exploatering av naturtillgångar m. m.; försämring av den naturliga miljön, förslumning av bostadsbeståndet och fattigdom och nöd. De rader med vilka han gjort ett bokslut över teknikens framåtskridande, vittnar om hans förmåga att se framåt i tiden. Dessa rader skrevs före första världskriget. Han kallar industrins födelseperiod för den *paleotekniska* åldern. Emellertid spårar han redan i denna en början till en ny epok, som han kallar den *neotekniska*, en era, inom vilken teknikens resurser undan för undan ska ställas i människans och inte enbart i profitens tjänst. Hur skulle då övergången mellan dessa båda epoker ske? Som biolog trodde Geddes på den naturliga utvecklingen. Samtidigt var han en socialreformator och trodde på individen. Han väntade sig lika mycket av samarbetsviljan som av förnuftet. I sin egen personlighet och i sina verk har han i viss mån i förväg gestaltat

Nedan: Samma del av Tanjore Fort. Geddes förslag till sanering. Kostnad ca 5 000 Rs

- Reference
- Denotes Pukka houses
 - Do Position of trees to be grown
 - Do Roads, streets and other open spaces

Bild från Tel-Aviv av ett parti där Geddes stadsplaneförslag realiserats. Foto: I Kalter, Tel-Aviv

denna nya människa och denna nya period med allt vad en människogärning kan innehålla av ofullkomligheter och misslyckanden.

Den social-biologiska inställningen ledde till att Geddes kom att betrakta arkitekturen och stadsplanekonsten framför allt som en social angelägenhet. Stadsplanering är inte enbart en organisation av utrymme och inte heller en organisation av arbete. För att planeringen ska ge resultat måste den dessutom innebära en organisation av samhället (folkinläggning).»

I sin inställning skiljer Geddes sig från alla dem, som arbetar med förutfattade meningar och försöker övertyga människorna om förträffligheten hos de av honom föreslagna botemedlen i stället för att välja dessa efter de mänskliga behoven.

Geddes' praktiska idéer har blivit självklara för vår tid. Undersökningsmetoden (»survey») tillämpas allmänt som grund för stadsplanering, regionplaner upprättas allt oftare och stadsplanekonsten sträcker sina rötter allt längre och längre in på det sociala området. Den filosofiska sidan av hans verk har fått en stor spridning genom skrifter av Lewis Mumford, vars teorier i en del länder haft ett betydande inflytande på efterkrigstidens stadsplanering.

André Schimmerling

Litteraturförteckning över en del av Patrick Geddes skrifter:

suggested plan for a civic museum. I. Sociological papers. London 1906.

biology (with J A Thomson). London, Williams & Norgate, 1925. New York, Henry Holt and Company, 1925.

Cities: Being an introduction to the study of civics. University of London. Extension lectures syllabus. London 1907.

Cities in evolution: An introduction to the town planning movement and to the study of civics. London, Williams & Norgate, 1915.

City deterioration and the need of city survey. I. Annals of the American academy of political and social science. Juli 1909.

City development: A study of parks, gardens and culture institutes: A report to the Carnegie Dunfermline Trust. Edinburgh, P G & Colleagues, 1904.

Civics as applied sociology. I. Sociological papers. London 1905.

Country and town development, deterioration and renewal. University of London. Extension lectures syllabus. London.

Ideas at war (with G Slater). London, Williams & Norgate, 1917.

Life: Outlines of general biology (with J A Thomson) 2 vols. London, Williams & Norgate, 1931. New York, Harper and Brothers, 1931.

Rural and urban thought: A contribution to the theory of progress and decay. Sociological Review (London), XXI (January, 1929), 1—19.

The civic survey of Edinburgh. Edinburgh 1911.

The coming polity (with Victor Bradford). London, Williams & Norgate, 1917. New edition, Le Play House Press, 1919. ("The making of the future" series, edited by Patrick Geddes and Victor Bradford).

The evolution of sex (with J A Thomson). London, Scott, 1889. New York, Humboldt Publishing Company, 1890.

Town planning in Lucknow: A report to the municipal council. Lucknow, Murray's, 1916.

Town planning in Partiala State and City. Lucknow 1922.

Town planning toward city development: A report to the Durbar of Indore. 2 vols. Indore, Holkar State Press, 1918

DEN SJUKA PUNKTEN

I den engelska tidskriften The Listener har förts en diskussion om stadsplanering i Sverige och Norge. Ett inlägg som gjorts av arkitekten Eric de Maré och som med denna utgångspunkt tar upp frågan om arbete, fritid och frihet, återges här med författarens medgivande.

DK 308(485):72

Av en artikel i *The Listener* om stadsplanering i Sverige och Norge får man det intrycket att allt skulle stå väl till med svensk och norsk stadsplanekonst och det svenska och norska sättet att leva.

Som engelsman med svenskt påbrå, som känner och håller av både det land där jag är född och det jag härstammar från, vill jag gärna göra några kommentarer.

Sverige har verkligen en anmärkningsvärt hög levnadsstandard, och landet har ingenting av Storbritanniens industrislum. Svenskarna är goda hantverkare och ingenjörer och arbetssamma, friska och trevliga människor. Deras livsinställning och samhällsorganisation är rationell till en viss grad. Sverige har förverkligat välfärdsstaten på ett så avancerat och progressivt sätt, att det med rätta kallats för »lyxkommunism».

Men intelligent svenska är de första att erkänna att det fattas något i det moderna livet i Sverige. Man har en känsla av tomhet i den rena luften, en känsla av uttråkad missräkning, en brist på värme som är svår att definiera och analysera. Livet tycks allt för organiserat, prudentligt och välstädat. Individiden förefaller mer och mer formad efter mall och den svenska arkitekturen och stadsplanekonsten återspeglar tydligt detta. För min del återvänder jag alltid från Stockholm till det gräsligt solkiga och röriga London med en känsla av befrielse. Detta är inte helt och hållet en subjektiv reaktion, ty många svenskar har berättat för mig att de känt på samma sätt när de kommit till England. En svensk har till och med sagt till mig: »Om jag inte kunde ge mig av från Sverige en gång om året, skulle jag explodera.»

Allt detta säger jag inte för att nedvärdera Europas mest civiliserade nation, utan för att jag tror, att om vi exakt kunde diagnostisera den sjuka punkten i det svenska sättet att leva, kunde vi kanske också komma något på spåren som är av djup och omfattande betydelse för oss alla. Det förefaller som om vi på alla områden skulle sträva mot de mål som Sverige redan uppnått. När vi kommit dit, kan det tänkas att vi upptäcker, liksom svenskarna nu gör, att målet inte motsvarar våra förväntningar.

Var ligger felet? Till någon del är det nog nationellt betingat — en följd av landets klimat, geografi och historia. Men jag tror att det till största delen går tillbaka på två faktorer, som inte är nationellt bundna. Den ena är industrialiseringens inflytande på det mänskliga sinnet i och med arbetets uppdelning i olika moment på olika händer, centraliseringen, arbete i stora grupper, och den personliga otillfreds-

ställelse som detta medför hos den enskilde. »Allt som inte är förbjudet, är obligatoriskt» är ett vanligt uttryck hos cyniska svenskar. Den andra faktorn är det nedbrytande inflytande som i synnerhet de nord-europeiska ländernas puritanska frikyrklighet haft på vår inställning till arbetet och förhållandet mellan samhället och den enskilde.

När man talar om de skandinaviska länderna framhålls ofta den »balans mellan arbete och fritid» som där uppnåtts. I ett sunt samhälle skulle vi inte göra distinktionen mellan arbete och fritid. Fritidssysselsättningar är ju i själva verket det arbete individen väljer av fri vilja. Arbete, med betydelsen sysselsättning vi inte vill ha som privatpersoner, är påbjuden sysselsättning som tvingas på individen, antingen av naturen eller genom ekonomiska eller politiska påtryckningar av andra. Arbete som vi tvingas göra av naturen för att kunna överleva, blir allt mindre och mindre nödvändigt med de tekniska och vetenskapliga framstegen (som nu håller på att skapa den industriella revolutionen nr II och maskiner som sköter maskiner). Arbete som påtvingas oss av medmänniskorna är varken nödvändigt eller önskvärt, och ändå försöker den enskilde foga sig i detta tyranni, ett tyranni som blir alltmer opersonligt och svårt att bekämpa.

Alla vi i den västliga världen (och Östern följer efter) är nedtryckta av irrationella skuldängslor, och arbetet har blivit den fetisch med vilkens makt vi försöker sona denna skuld. Slutet på det hela är en psykofysisk explosion som heter Krig. (Jag har vid flera tillfällen hört svenskar deklarerat: »Vad Sverige behöver är ett rejält krig.»). Vi kan inte spanna av, och vi har ingen tid för kontemplation, för eftertanke eller för fritt skapande, vare sig personligen eller i grupp. Vi är alla hårt bundna vid löntagartvånget, och med morbid masochism har vi kommit att älska vårt slaveri och reagera häftigt och med fruktan inför alla antydningar om att tiden nu kan vara inne att förverkliga den fullständiga individuella ekonomiska friheten och demokratin, tack vare den potentiella överflöd vi nu skulle kunna frambringa med allt mindre och mindre mänsklig arbetsinsats.

Allt det ytliga politiserandet i världen i vår tid, vare sig vänstersinnat eller högersinnat, lämnar den grundläggande problemen därhän. Dessa problem hör mer hemma inom moralfilosofin än inom ekonomi eller politik. Världskonflikterna är överkliga, därför att motståndarna inte kan se att den grundläggande moraliska konflikten i världen av idag rör sig om frågan om arbete, fritid och individuell frihet.

Svenskarna i synnerhet bortser helt från att detta moraliska problem ens existerar. Som alla vi andra är de flitigt sysselsatta med att bygga ett fängelse stort som en hel nation, och det förhållandet att fängelse är rent och snyggt och effektivt och ibland t. o. m. tilltalande för ögat är inte någon riktigt bra ursäkt. En del gott folk försöker t. o. m. skapa ett fängelse stort som hela vår värld.

Eric de Maré

STADSPLAN FÖR TÄBY

Arkitekter SAR Sune Lindström, Alf Bydén och Bengt Östnäs

DK 711.4(485 Täby)

De principer enligt vilka Stockholms utbyggnad skett under och efter andra världskriget, vilka ursprungligen inspirerats av anglosaxiska ideal, har som bekant inneburit, att nybebyggelsen, som så gott som uteslutande förlagts utanför den gamla stadskärnan, samlats i enheter med tyngdpunkten vid en hållplats för buss eller tunnelbana. Bebyggelsen har givits en starkare koncentration med höghus i förtorens kärna

Vinjetten: Näsbydal Grindtorpsområdet i Täby, 13 km från Stockholms centrum, 8 000 invånare $e = 0,42$. Gator och parker upptar omkring 75% av totala arealen. Det regionala affärscentrum ligger synligt från Roslagsbanan, motorvägen Stockholm—Norrtälje och »centralvägen» i Täby, och får ett kundunderlag av 40 000 personer inom 5 minuters avstånd till fots eller per bil.

1. Roslagsnäsby station på Rimbobanan 2. Nya motorvägen mot Norrtälje (under byggnad) 3. »Centralvägen» i Täby 4. Regionalt affärscentrum 5. Näsbydal, punkthus i 15 vån. 6. Grindtorp, småhus i 11 resp. 4 vån. (norr resp. söder om de halvmånformiga gaturummen) 7. Skola 8. Panncentral 9. Industriområde 10. Galoppbana. Skala 1:8 000

och därefter successivt avtagande bebyggelseintensitet med radhus och enfamiljshus i områdets periferi. Husen har förlagts relativt glest i grönområden.

Under fyrtioalet gavs dessa förstadsenheter en liten skala, medan under femtiotalets början en ökning i storlek har skett. Så har man följaktligen prövat storcentrats möjligheter då exempelvis Vällingby och Farsta planerats. Med undantag av arbetstillfällena innebär emellertid Vällingby formellt inte något nytt utöver den något äldre Söderort; det är huvudsakligen fråga om en kvantitativ förändring. Denna har haft som följd förbättrade serviceanläggningar betingade av ett större befolkningsunderlag.

Det torde i detta sammanhang vara onödigt att närmare penetrera denna bebyggelseforms för- och nackdelar; de har åtskilliga gånger varit föremål för be-

Ett av gaturummen i Grindtorp. Butiker i bottenvåningen, kiosker, uppställningsplatser för bilar, tuktad park. På andra sidan husen orörd natur

skrivningar och analys i dags- och fackpress. Det kan också vara skäl att vänta med detta i avvaktan på det resultat den nu pågående stadssociologiska undersökningen av Årsta kan ge.

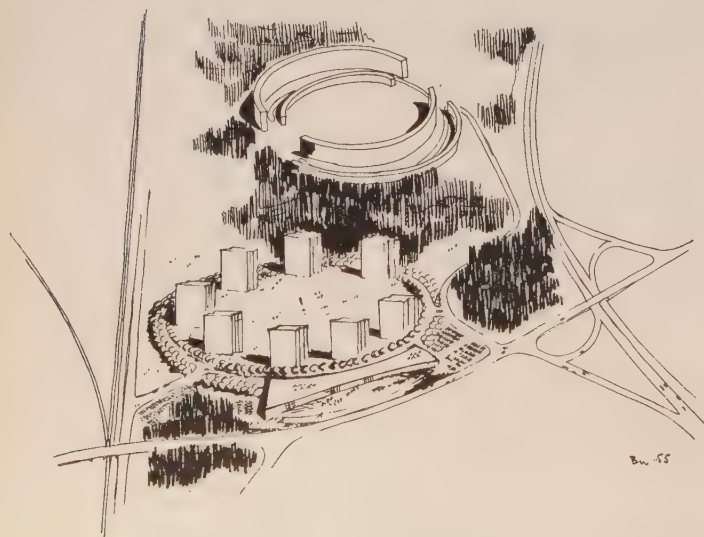
Det är inte omöjligt att den förskjutning mot större enheter, som skett i Vällingby och Farsta, kommit till under påverkan av den stadsplaneteoretiska diskussion, som sedan en längre tid pågått i vårt land. Diskussionen har inriktat sig på många fronter, bl. a. har grundelementet i vår tids stadsbyggnader dvs. trevåningshuset varit föremål för debatt, som också behandlat husets tjocklek eller djup. Smalhusets försvarare anser att detta medger sådana värden som genomluftbara våningar, dagsljusbelysta badrum, möj-

liggör goda stadsbildningar och framför allt medger de bästa planlösningarna. Smalhuset byggs till övervägande del som trevåningshus, vilket sänker byggnadskostnaderna, då detta inte kräver hiss. Motståndarna till detta hus eller rättare sagt försvararna av det kanske något tjockare men framför allt högre hyreshuset har — utan att förneka dessa värden — framhållit de lägre byggnadskostnaderna och möjligheten till större koncentration i stadsbildningen. Vissa av de faktorer som dragits fram i diskussionen utgörs av fackmännens subjektiva värderingar, medan många av de sakliga och de ekonomiska faktorerna tyvärr oftast är svåra att bevisa. I diskussionen står ofta uppfattning mot uppfattning. Kvar står emellertid att den som följt med diskussionen en tid haft på känn att en omprövning varit på väg; att ett nytt argument skulle kastas in i diskussionen om den goda staden, ständigt dokumenterad i vårt lands stadsbildningar så som de vuxit upp kring våra städer.

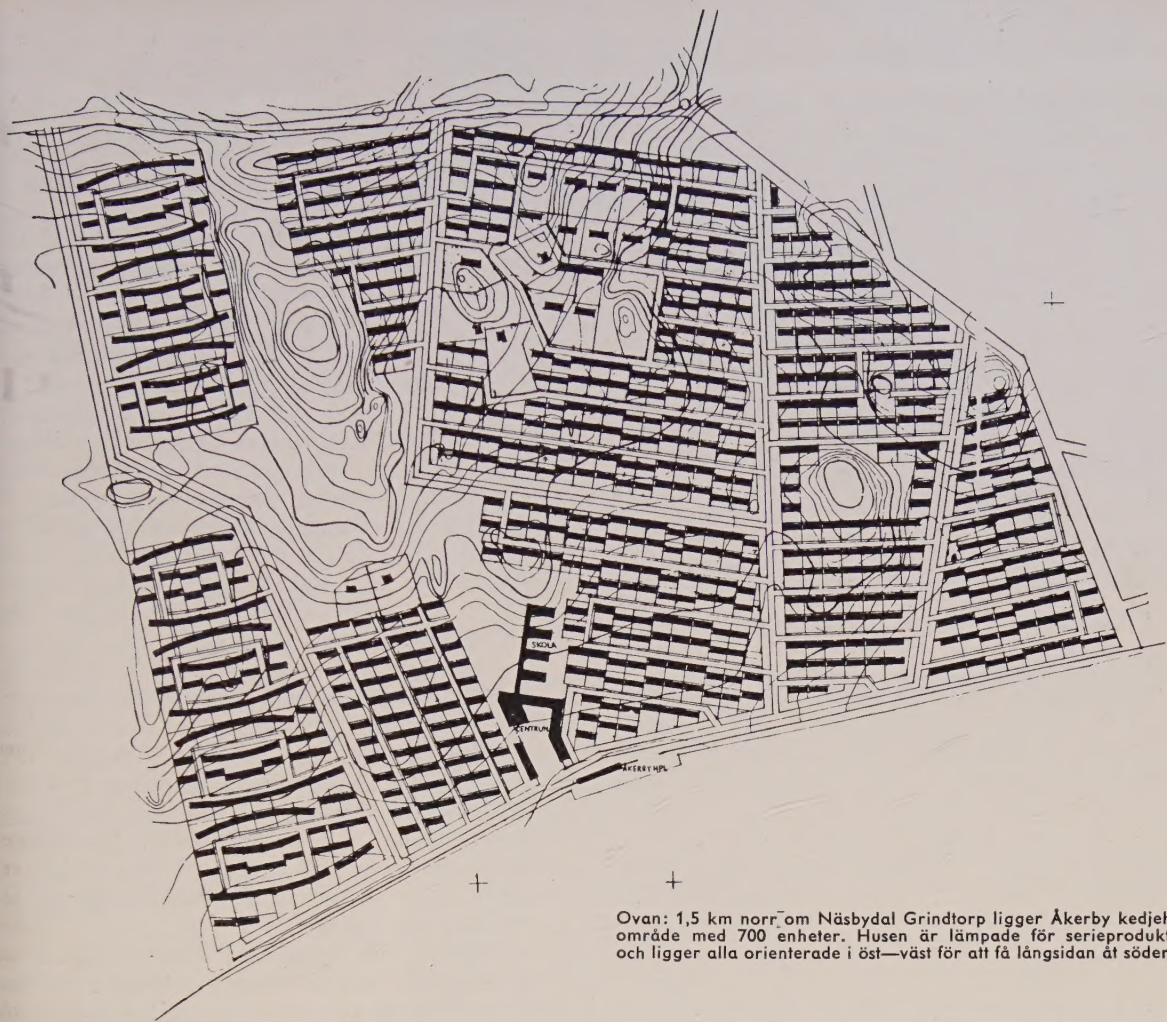
Det torde vara berättigat att se detta nya argument i det stadsplane-förslag, som Vattenbyggnadsbyrån med arkitekterna *SAR Sune Lindström, Alf Bydén* och *Bengt Östnäs* i dagarna framlagt för fortsatt utbyggnad av Täby kommun vid Roslagsnäsby. Förslaget rymmer många och revolutionerande nyheter, vilka skall påvisas i en analys.

Som framgår av illustrationen, och som torde vara känt av de flesta intresserade genom den omfattande publicitet projektet erhållit, är Täby nya bebyggelse avsedd att samlas i tre huvudområden nära Roslagsnäsby station. Två av dessa områden består av höghus samlade kring ovala parker, det ena i form av ringformiga huslängor, det andra av punkthus. Det tredje området slutligen består av ca sjuhundra kedjehus. I sin helhet skall nybebyggelsen rymma omkring 10 000 invånare.

Två faktorer i denna bebyggelseform är framför

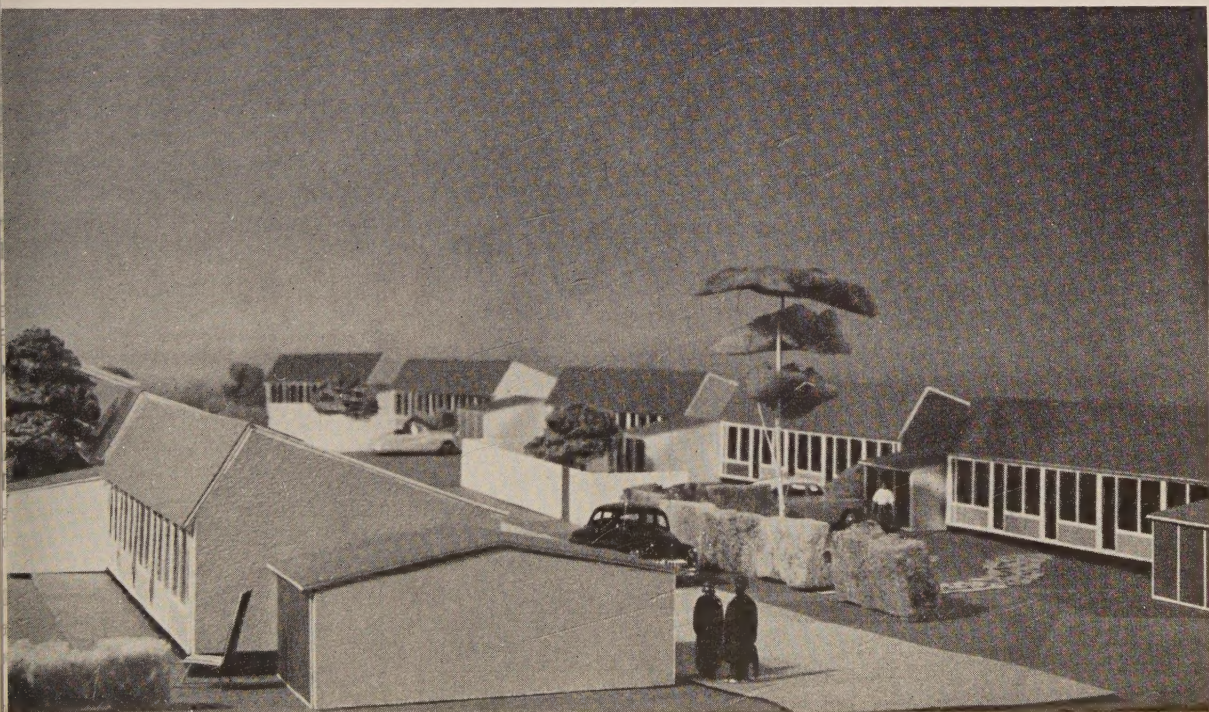

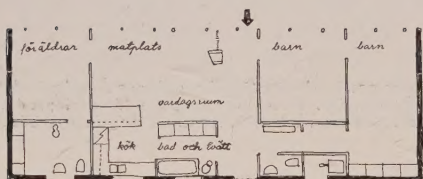
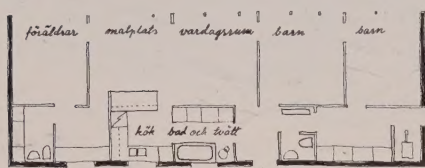
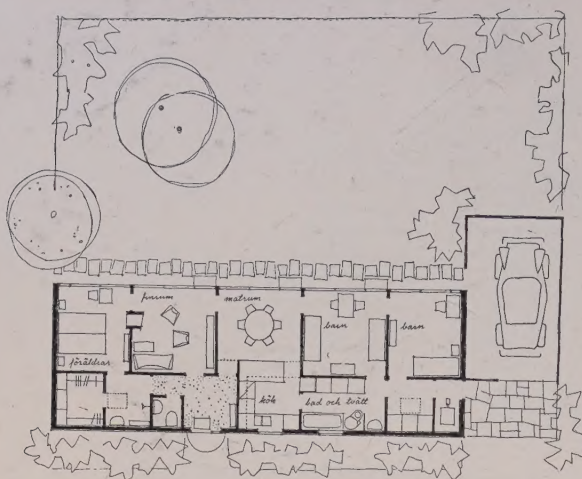
Punkthusen ligger i en öppen dalgång med dåliga grundförhållanden och »borgen» uppe på ett skogklätt höjdparti med berg nära i dagen. Husen föreslås djupare än normalt och källarförråd ersätts med förvaringsutrymmen i lägenhetsplanet. Punkthusens bottenyta 600 m²

Ovan: 1,5 km norr om Näsbydal Grindtorp ligger Åkerby kedjehusområde med 700 enheter. Husen är lämpade för serieproduktion och ligger alla orienterade i öst—väst för att få långsidan åt söder

Nedan: Modellfoto av kedjehusen. Plank och häckar hindrar insyn. Med glasad sydfasad och takkonstruktion, som absorberar solstrålningen och väl isolerad nordsida har det avlånga huset lika god bränsleekonomi som det kvadratiske och ger större möjligheter till goda planlösningar

300—400 m² tomter med källarlösa enplanshus sammankopplade med garage. Planen bygger på ett tidigare tävlingsförslag, med de »våta» utrymmena längs norrsidan och bostadsrummen i fil längs sydsidan och mot tomten. Skisserna visar alternativa utformningar av en större typ på 120 m² (Norr nedåt)

allt slående: dels den intensiva och koncentrerade bebyggelsen i höghusområdena med femtonvåningshus, dels att hyreshus och enfamiljshus konsekvent hållits isär. Motiveringarna till dessa två grundfaktorer är många. Arkitekterna har vid presentationen av projektet framhållit att kedjehus eller villabebyggelse bör hållas skild från hyreshusbebyggelsen eftersom man kan anta att småhusens invånare helst önskar bo bland likasinnade avskilda från hyreshusbebyggelsen. Detta är förmodligen ett riktigt antagande, då det säkerligen utgör ett av de psykologiska skäl till att vissa människor önskar bosätta sig just i enfamiljshus. Genom en isärhållning undviker man också en blandbebyggelse av låga och höga hus, vilket bör kunna resultera i stadsbildens enhetlighet och trevnad.

De två hyresområdena kommer med sina 15- resp. 11-vån. höghus att ge upphov till en intensiv och koncentrerad stadskaraktär. Detta medger en teknisk och merkantil service, som gör att bostadsområdet inte kommer att ligga stadskärnan långt efter i sådan utrustning. De två centrala parkerna kommer med nödvändighet också att erhålla ett intensivt folkliv, som bidrar till att ge det en psykologisk likhet med Stockholms centrala delar. Å andra sidan undvikes sten-

stadens avigsidor; befolkningen har tillgång till orörd natur i omedelbar närhet av de yttre sidorna av hyresområdena. Genom stark koncentration och hög exploatering sparas också så mycket mark att Täby kommuns karaktär av villasamhälle inte kommer att gå förlorad.

De som planerat Täby har ansett att de stadsbildningar, som byggs runt de gamla stadskärnorna inte har någon möjlighet att bli självständiga och självförsörjande enheter; att de saknar möjlighet att bli verkliga satellitstäder i ordets ursprungliga bemärkelse. De kommer för all framtid att i flertalet avseenden vara beroende och anhängiga av den gamla staden med sitt city. Konsekvensen av detta tänkande blir att man utanför den gamla kärnan skapar hyresområden vilka genom sin koncentration erbjuder såväl geografisk som kommunikationsteknisk närhet till stadskärnan. Restiden blir relativt kort och befolkningen erhåller i sitt bostadsområde liknande alternativ till service och förströelse som de som ges inom själva stadskärnan.

Förutom ovan relaterade nya idéer erbjuder bostadsområdena i Täby också en hel mängd byggnadstekniska nyheter. Hyresområdenas starka samling kommer att möjliggöra byggenskap i starkt industrialiserad form med sänkta kostnader som resultat. Detta gäller även småhusen, som planerats byggas med användning av standardelement. De kommer därutöver att konsekvent förläggas till nordsidan av tomterna, vilket medger mindre och följaktligen billigare tomter än vad som är vanligt.

Den hustyp som begagnas i hyresområdet är ett slags mellanting mellan smalhus och tjockhus. Man förlägger förrådsutrymmena till våningsplanen, vilket strängt taget är minst lika praktiskt som att ha dem i källare och på vindar. Denna hustyp anser man kommer att medge tjockhusens lägre byggnadskostnader samtidigt som smalhusens fördelar med genomluftbara våningar och förmånliga planlösningar kommer att stå öppna för arkitekterna.

Det är troligt att den framtida befolkningen i Täby kommer att finna den bostadsform den önskar. Genom områdets koncentration finns det möjligheter att erhålla inom ett och samma begränsade område den bostad som för olika familjetyper är mest lämplig. Det bör också stå klart att en viss cirkulation av befolkningen i olika lägenhetstyper här är möjlig. Den unga familjen vill antagligen helst bo nära marken, medan familjer med större barn kan och kanske också vill bo högre. Bebyggelsens art räknar rent av med en viss flyttning inom området. Kanske kommer också våningarnas planering att medge en viss elasticitet.

Förslagsställarna har i detta stadsplane-förslag angripit den centrala och för framtiden avgörande frågan om den koncentrerade eller spridda staden. Detta kan antagas att utformningen av framtidens stad i en eller annan riktning blir beroende av den styrkan man tillmäter denna stadsplan för Täby. Då frågan om att bo i trädgårdsstäder respektive skyskraper tidigare diskuterats har man alltid sagt ett antingen — eller. I Täby ges ett både — och.

Thomas Paulsson

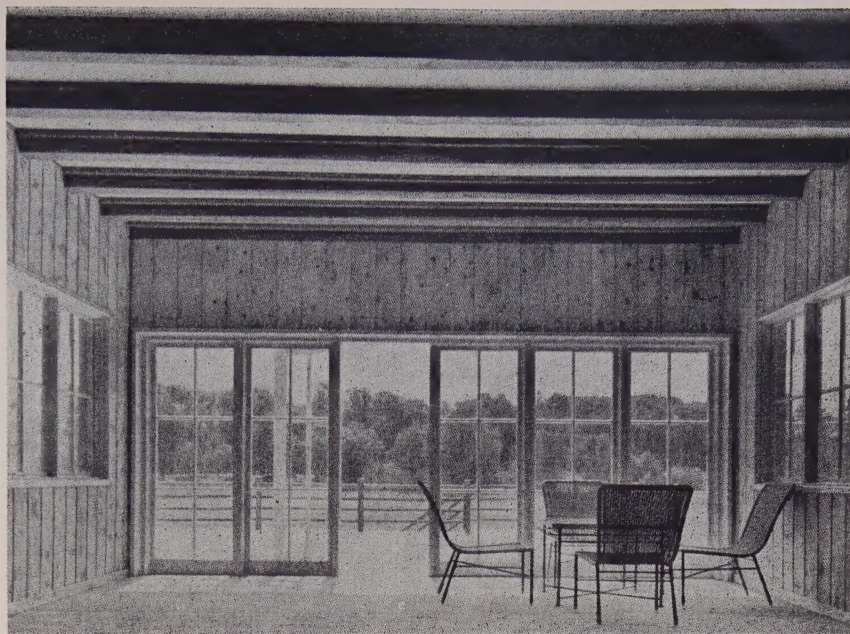
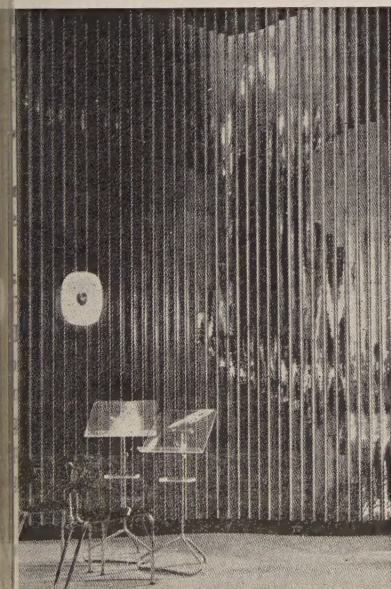
Till raden nya tyska böcker över olika arkitektoniska detaljproblem hör »Holz im Raum». Boken utgör strängt taget en systematisk sammanställning av träets användning på golv, väggar och tak. Materialets utnyttjande som beklädnad får mer ingående skildrats än som konstruktivt medel i rumsutformningen. Detta kan i förstone synas som en brist men är egentligen mycket naturligt eftersom, inte minst ur en internationell synvinkel, träet i modernt bygge till största delen användes som beklädnader och inredningselement. Det är härvid också att icke större vikt lagts vid de olika träslagens struktur, färg eller hållbarhet. Text och illustrationer ger närsamma upplysningar härom.

Boken innehåller sålunda en kort översikt över träets användning i rum och upptar till sin huvuddel exemplifierande bilder. Dessa är hämtade från bl. a. Tyskland, Finland, Italien, Sverige, Schweiz, USA och Österrike. Boken är välredigerad och fotografierna fint återgivna.

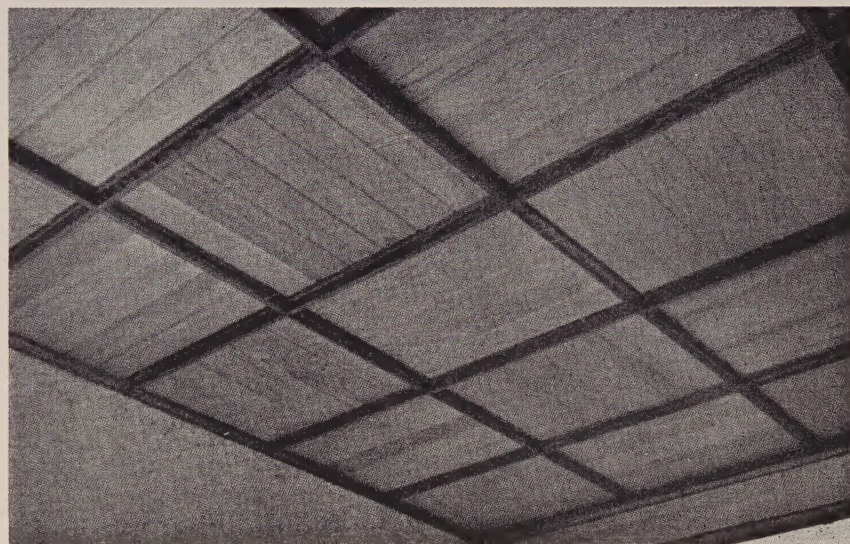
G Hn

Ovan och nedan: Väggbeklädnad i konsertsal i Operahuset, Hannover

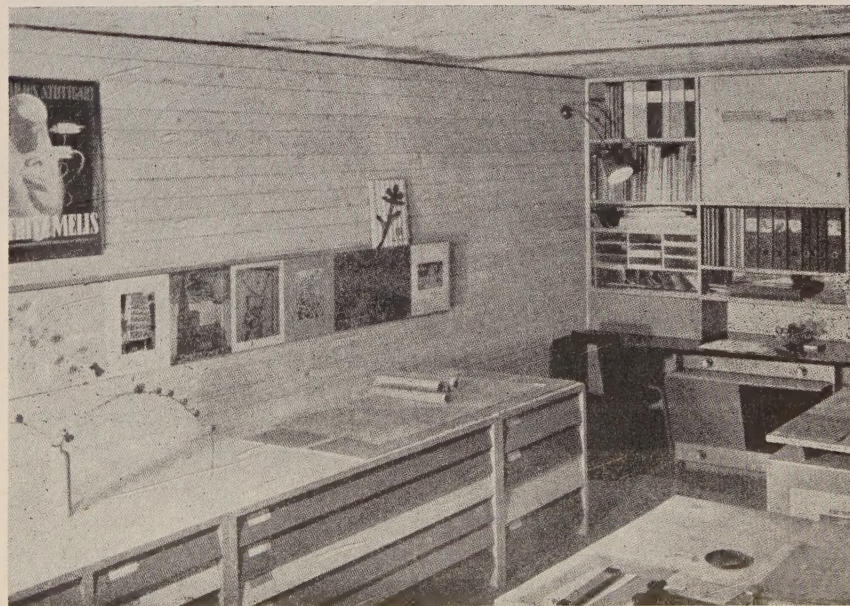

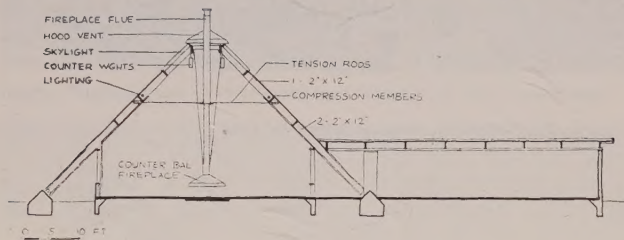
Ovan: Interiör från sommarhus vid en sjö utanför Berlin. Arkitekt Rudolf Niess

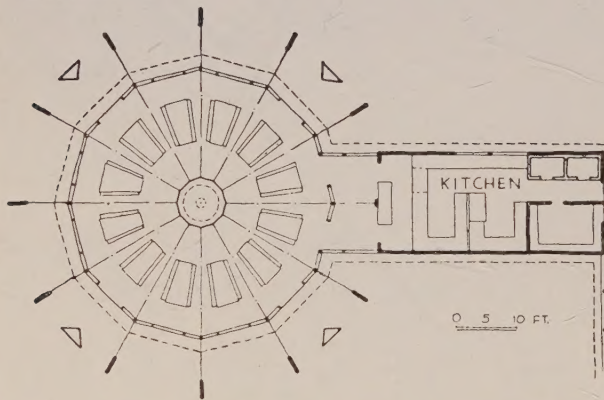
Ovan: Tak i entrén till ett bostadshus i Nürtingen. Arkitekter Kraemer, Oesterlen och Lichtenhahn

Nedan: Interiör från en arkitekts arbetsrum. Arkitekt G Karrer

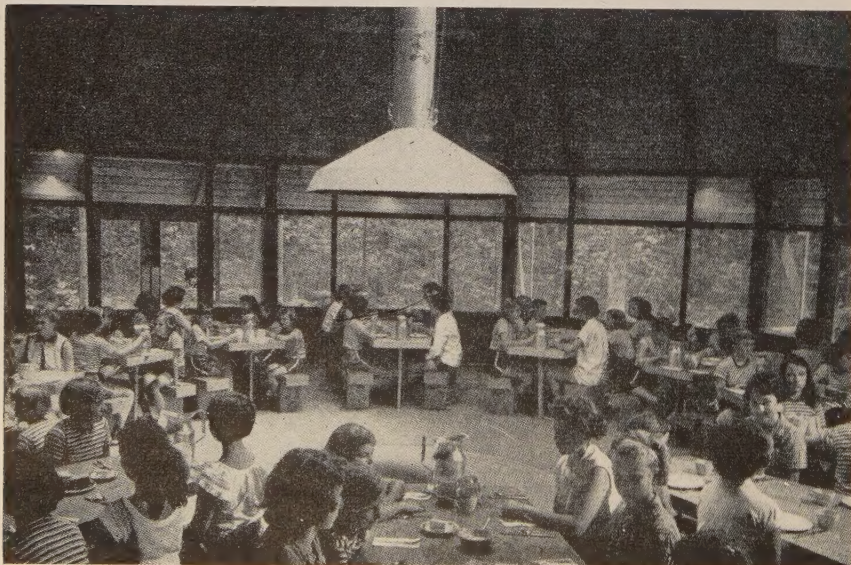

T. v: Sektion av kåtan med hängande skorsten och höj- och sänkbar spiskåpa

T. v: Plan av kåtan

TIDSKRIFTER

Modern kåta

De mest lovande unga arkitekterna USA presenterar i oktobernumret 1954 a Forum arbeten av skiftande kvalitet. Ti de bättre hör en »wigwam» för flick scouter, där formen har en funktioner motivering och inte bara valts för at på ett ytligt sätt stimulera barnens fan tasi. När mörkret faller på hissar m ned spiskåpan, tänder en brasa mitt p golvet och har en härlig samlingsplat ute i skogen.

T H

AVGJORDA TÄVLINGAR

Stadsplan för område i Bergen

Tävlingen om ny stadsplan för områ det mellan järnvägsstationen och Våge i Bergen, Norge, har nu avgjorts. Vi tävlingstidens utgång hade 46 försl inlämnats.

Tävlingsnämnden har beslutat utde 1:a pris, 15 000 kronor, till förslag nr 46, »36111» av arkitekt MAA Ole Bræsc Andersen och ingenjör Sture Runeberg Malmö, 2:a pris, 13 000 kronor, till för slag nr 5, »11154» av arkitekt SAR Le nart Bergquist, trafikingenjör P O Bex lius och arkitekt SAR Nadja Wiking, G teborg, 3:e pris, 11 000 kronor, till för slag nr 22, »24954» av arkitekt MAA Sve Allan Jensen, civilingenjör MIF Ande Nyvig och arkitekt MAA Hans Hartw Skaarup, København.

Dessutom har prisnämnden beslut inköpa följande förslag à 3 000 kron förslag nr 2, »12121» av arkitekt MNAL Gullik Kollandsrud och Finn Pe zen, Oslo, förslag nr 6, »56580» av k itekter MAA Erik Møller och H Sm Christensen, København, förslag nr »13013» av civilingenjör SVR Sune bertson och arkitekt SAR Gunnar Lin man, Malmö, och förslag nr 12, »100 av arkitekt SAR Per Ola Lefvert, Gä

Prisnämnden utgjordes av ordför Knut Tjønneland, rådmann Sverre Ey ingenjör MNIF Jac. B Eide, regulerin sjef Bjarne Lous Mohr, alla i Berge arkitekt SAR Tage William-Olsson, teborg, arkitekt MNAL Preben Kør Oslo, och byingenjör MNIF Sigurd Eng sen, Sarpsborg.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Bygg
Bad- och idrotts- byggnader i Västerås	3 okt. 1955	Nr B3 55 s. XV
Folkhögskola i Skinnskatteberg	1 nov. 1955	Nr E3 55 s. I

Lämna reproduktionsdugliga tävl ritningar.